

ОПШТИНА НОВО ГОРАЖДЕ

СТРАТЕГИЈА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ НОВО ГОРАЖДЕ ЗА ПЕРИОД 2012 – 2017. ГОД.

Ново Горажде, 2012. године

Ова Стратегија је резултат ТИМСКОГ рада чланова из општине Ново Горажде Регионалног центра за животну средину, који финансира Министарство спољних послова Финске и консултантске фирме MAXIMA CONSULTING из Београда.

Стратегија одрживог развоја у општини Ново Горажде за период 2012. до 2017. се реализује у оквиру пројекта “Образовање за одрживи развој на Западном Балкану“, који финансира Министарство спољних послова Финске. Регионални центар за животну средину (REC) је покренуо програм подизања капацитета општинских/градских управа, као и пружања подршке у погледу израде стратегија за локални одрживи развој, али и других стратешких докумената или њихових акционих планова. У пројекат је укључено 25 општина из слива ријеке Дрине (из Србије, Босне и Херцеговине и Црне Горе), путем којег је REC желио да пружи практичну структурирану подршку партнерским општинама, кроз серију тренинга, техничке подршке и планирања. Поред овога посебна компонента пројекта је била усмјерена на основне школе, с циљем позиционирања истих на бази локалних услова и потреба, како би се максимизирали локални потенцијали ради достизања одрживог развоја.

У читавом процесу планирања примјењиван је партиципативни приступ, у којем су локални актери, а прије свега представници општине Ново Горажде и других релевантних институција, узели активно учешће, дајући драгоцене смијернице за овај стратешки документ.

А. Општина Ново Горажде

1. Далибор Нешковић, начелник општине Ново Горажде
2. Томислав Чарапић, шеф службе за привреду и друштвене дјелатности
3. Свјетлана Вукашиновић, самостални стручни сарадник за пољопривреду, водопривреду и шумарство
4. Срђан Комленовић, самостални стручни сарадник за друштвене и занатско-предузетничке дјелатности
5. Слађана Миовчић, санитарни инспектор
6. Бобана Видаковић, директор Народне библиотеке “Божидар Горажданин”
7. Раденко Андрић, директор ТО “Ново Горажде

Б. Регионални центар за животну средину (REC)

1. Др Радоје Лаушевић, директор пројекта
2. Срђан Сушић, менаџер пројекта
3. Саша Солујић, чланица пројектног тима
4. Зорица Кораћ, чланица пројектног тима
5. Ивана Томашевић, чланица пројектног тима
6. Анреа Беванда-Хрво, чланица пројектног тима
7. Мира Васиљевић, чланица пројектног тима

Ц. МАКСИМА КОНСАЛТИНГ (MAXIMA CONSULTING), Београд

1. Зоран Павловић
2. Јасмина Крунић

3. Др Ана Јоловић
4. Др Роберт Молнар

Д. Партнери

1. Основна школа ``Вук Караџић``, Вишеград
2. Подручно одјелење основне школе ``Вук Караџић`` у Новом Горажду
3. Народна библиотека ``Божидар Горажданин``, Ново Горажде
4. ЈКП ``Ново Горажде``, Ново Горажде
5. Дом здравља Ново Горажде
6. Центар за социјални рад, Ново Горажде
7. Фабрика за производњу жице, Ново Горажде
8. Хладњача Хип-екс, Ново Горажде
9. Ирис принт, Ново Горажде
10. Туристичка организација ``Ново Горажде``

Преамбула

Општина Ново Горажде предузима значајне кораке у планирању сопственог одрживог развоја у складу са постојећим законским оквирима и савременим европским и свјетским токовима. Данас је суштински елемент у било којој земљи јачање локалних капацитета и развијање свијести у циљу локалног одрживог развоја.

Стратегија одрживог развоја ЕУ, Лисабонска стратегија и Нова Лисабонска стратегија, Миленијумски циљеви (УН), Стратегија развоја Босне и Херцеговине, Акциони план Републике Српске као и Стратегија развоја Општине Ново Горажде 2008-2015 су документи који представљају основ за израду ове Стратегије.

Многе земље су своје националне стратегије одрживог развоја већ ускладили са поменутиим наднационалним стратегијама и циљевима.

Национални стратешки документ у овој области је Стратегија развоја Босне и Херцеговине- Акциони план Републике Српске. Стратегија развоја Републике Српске 2011 -2015¹ која дефинише одрживи развој као циљно оријентисан, дугорочан, непрекидан, свеобухватан и синергетски процес који утиче на све аспекте живота (економски, социјални, еколошки и институционални) на свим нивоима у фази израде у сарадњи са Економским институтом из Бањалуке. Према досадашњим сазнањима у стратегији се потенцира израда модела који на квалитетан начин задовољава друштвено-економске потребе и интересе грађана, а истовремено уклања или знатно смањује утицаје који пријете или штете здравој животној средини и природним ресурсима.

Од осталих докумената које је Општина Ново Горажде усвојила, важно је напоменути и Локални еколошки акциони план- ЛЕАП, Студију развоја пољопривреде, Студија искориштавања језера, обале и заобала и Стратегију комуникације.

Претходно наведени документи представљају основ за израду Стратегије одрживог развоја општине Ново Горажде за период 2012. до 2017. године (у наставку: Стратегија).

Изради ове Стратегије приступило се систематски и у партнерству са Регионалним центром за животну средину и другим локалним актерима. 2009. године потписан је Уговор о разумијевању између општине Ново Горажде и REC-а чиме се и званично кренуло у реализацију овог дијела пројекта у којем је предвиђена израда Стратегије одрживог развоја.

Да би се стекли и други неопходни предуслови за израду Стратегије, Скупштина општине Ново Горажде је донијела Одлуку (број:01/1-052-11-7/11 од 08.12.2011. године) о приступању изради Стратегије и формирала је радну групу за израду стратешког документа.

На сједници од **04.04.2013. год.** Скупштина општине Ново Горажде усвојила је Стратегију, чиме је она постала и њен званични документ.

Пројектни тим

¹ <http://www.ekinst.org/novost.php?id=35>

Порука начелника општине

***“Одрживи развој је задовољавање потреба садашњих генерација без угрожавања могућности будућих генерација да задовоље њихове потребе.”
Свјетска комисија за животну средину и развој (1987)***

Општина Ново Горажде овом Стратегијом одрживог развоја трасира развојни пут који садржи основне поставке одрживости – заштиту животне средине, одговорну економску и социјалну политику, повећано учешће шире јавности у одлучивању и даље оспособљавање локалне власти да раде у служби својих грађана.

Увјерен сам да ће Стратегија одрживог развоја отворити могућности за бољи и квалитетнији живот свих наших грађана. Општина Ново Горажде ће у наредном периоду, веома одговорно и посвећено приступити остваривању зацртаних стратешких циљева развоја који ће нас приближити визији развијене општине, познате туристичке дестинације, са изграђеном инфраструктуром, привлачна за стране инвеститоре, окренута стимулисању развоја средњих и малих предузећа, производњи здраве хране, заштити животне средине, развоју друштвених дјелатности и бризи за младе која ће зауставити њихов одлазак.

Ову прилику користим да се захвалим свима онима који су помогли да се ова Стратегија изради, посебно Регионалном центру за животну средину и Министарству спољних послова Финске.

Документ који је пред вама обавезујући је за сваког од нас и представља путоказ за даље дјеловање и наше заједничко наступање зарад једног циља: одрживог развоја општине Ново Горажде.

У Новом Горажду, фебруар 2012. године

Далибор Нешковић
Начелник општине Ново Горажде

Садржај

ПРЕАМБУЛА	..3
ПОРУКА НАЧЕЛНИКА ОПШТИНЕ	..4
1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ОПШТИНИ	
1.1 Административни и географски положај	..6
1.2 Кратак историјат Општине Ново Горажде	..7
1.3 Општи подаци о становништву	.9
1.4 Локална самоуправа	9
2. ИНДИКАТОРИ (Економски развој, становништво, образовање, квалитет живота и животна средина)	.12
3. ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ	
3.1 Опис тренутне ситуације	.17
3.1.1 Локална привреда	.17
3.1.2 Пољопривреда	.21
3.1.3 Туризам	.22
3.1.4 Инфраструктура	.24
3.1.5. Развој МСП и предузетништва	.25
3.2 SWOT анализа – ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ	.29
4. СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА	
4.1 Опис тренутне ситуације	.31
4.2 SWOT анализа – СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА	.35
5. ЖИВОТНА СРЕДИНА	
5.1 Опис тренутне ситуације	.36
5.2 SWOT анализа –ЖИВОТНА СРЕДИНА	.44
6. ДЕФИНИСАЊЕ СТРАТЕГИЈЕ	
6.1 Изјава о визији одрживог развоја	.46
6.2 Дефинисање приоритета, стратешких циљева и програма	.46
7. АКЦИОНИ ПЛАН	.51
8. МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	.67
АНЕКСИ	68
• Анекс 1. Преглед важећих стратешких докумената	
• Анекс 2. Одлука/ријешење о изради Стратегије локалног одрживог развоја	
• Анекс 3. Мониторинг и евалуација	
• Анекс 4. Индикатори	

1. Општи подаци о општини

1.1 Административни и географски положај

Општина Ново Горажде (првобитно Српско Горажде, а затим кратко вријеме и Устипрача) настала је након потписивања Дејтонског мировног споразума, подјелом предратног – јединственог Горажда.

Ова два града данас припадају различитим ентитетима у оквиру Босне и Херцеговине.

Ново Горажде се граничи са општином Рогатица, општином Чајниче, општином Горажде, општином Рудо и општином Фоча.

Овај изразито брдско-планински крај смјештен је на раскршћу путева којима се вијековима ходило, трговало, али и војевало. Све је то оставило упечатљиве и видљиве трагове до данашњих дана.

Ново Горажде са околним општинама историјски чини подручје Старе Херцеговине, а географски Горњедрински регион.

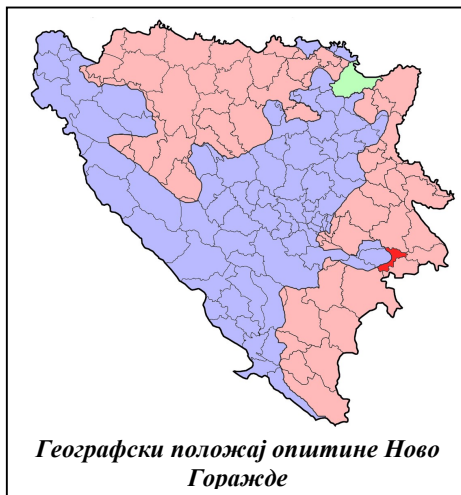
Ново Горажде, у правом смислу ријечи, представља малу тачку на географској карти свијета, у којој се укрштају значајни и важни путеви и ријеке, сударају цивилизације, мијешају нације, вјере и обичаји. Све то чини град који тек у амбициозним развојним плановима стреми да буде знатно већи, значајнији и привлачнији за живот, рад и стваралаштво људи.

Општина Ново Горажде простире се на 123 км² и чини је тридесетак већих насеља са око 4.000 становника. Смјештена је у средишту географске регије коју чине општине горњег тока ријеке Дрине : Фоча, Горажде, Ново Горажде, Чајниче и Рудо. Административно је подијељена на 5 мјесних заједница. Главна насељена мјеста су Копачи, Устипрача, Подкозара, Хубјери, Сопотница и Огличева.

Захваљујући чињеници да се налази на правцу укрштања магистралних путева Београд-Дубровник, Зворник-Требиње и Сарајево-Прибој, те постојећој саобраћајној инфраструктури која ову општину повезује са сусједним општинама и ширим окружењем, те близином значајнијих центара (Сарајево, Ужице, Прибој и др.) геостратешки положај ове општине је повољан и пружа могућности за осмишљен развој.

Удаљеност од значајнијих центара су :

- Сарајево – 90 км,
- Бања Лука – 350 км.
- Београд - 290 км,
- Ужице – 100 км
- Дубровник – 250 км

1.2 Кратак историјат општине

Бројни трагови, који датирају још из доба неолита, свједоче о постојању људских насеља у овом дринском, жупском крају. На овим просторима постојало је и значајно Илирско насеље. Потом долазе Римљани који оснивају војно насеље.

Из тог Римског периода сачуван је Барелеф у камену кога су петнаестак вијекова касније, рачунајући да ће га тако најбоље сачувати, уградили неимари у зидове цркве „Светог Георгија” у Доњој Сопотници. Овај камени биљег одолијева зубу времена, ратовима и бројним паљевинама овог светог храма, све до данашњих дана.

На простору данашњег Новог Горажда, давне 1220. године било је насеље под називом Васа. У средњем вијеку овај питоми крај припадао је жупи Будимље. Према Светосавској Хрисовуљи краљ Милутин 1313. године за тадашње село Горажде даје простране жупе Гацко и Пиву.

Слика бр. 1 Црква Св. Георгија у Доњој Сопотници

Као трговачко средиште и градско насеље, најдиректније везано уз Дубровачку караванску трговину, Горажде се помиње 1379. године, а као отворени град 1444. године. За постанак, опстанак и развој овог краја најзаслужније је средњовјековно утврђење Самобор, кула Херцега Стефана Вукчића Косаче. Двије године касније, 1446. Херцег Стефан десетак километара узводно, у Доњој Сопотници, гради цркву „Светог Георгија”. У периоду од 1519. до 1521. године у њој је радила ћирилична штампарија, друга по старини на Балкану, а прва на просторима данашње Босне и Херцеговине.

Слика бр. 2 ПСАЛТИР (1521.год.)

Слика бр. 3 МОЛИТВЕНИК (1523.год.)

Слика бр. 4 СЛУЖАБНИК (1519.год.)

У великом пожару 1725. године уништени су бројни домови који се, мада под турском окупацијом, касније постепено обнављају. Између 1879. и 1881. године Аустроугарска гради макадамски пут из правца Сарајева ка Чајничу и Пљевљима, а затим и према Фочи. Нешто касније, 1906. године завршава се градња ускотрачне пруге Сарајево-Вишеград и даље према Србији, а 1939. године гради се и ускотрачна пруга Устипрача-Фоча.

Аустроугарска је након градње путева и пруге у овом крају интензивирала развој индустрије, рударства, шумарства, пољопривреде, занатства и школства, а у времену након Другог свјетског рата овдје се интензивно граде нова фабричка постројења и биљежи значајан напредак у свим областима.

Стари град Самобор је смјештен на око 5 км од центра Општине, на подручју МЗ Устипрача, који је изградио 1444. године Сандаљ Хранић и његов много познатији синовац Стефан Вукчић Косача, у то вријеме представљао веома важно и значајно утврђење на н/в од 1000 м.

Самобор је био омиљено излетиште Хранића у коме су они примали стране изасланике, делегације и трговце. Било је то једно врло значајно мјесто, са којег су праћени дубровачки каравани који су разном робом трговали и крстарили оближњим просторима.

Од 1465. године Самобор прелази у турске руке и од тада постаје касарна у којој су Турци једно вријеме држали војне посаде.

Пристап остацима Самобора могућ је само са јужне тј. чајничке стране, а за његов опоравак потребна су значајна средства.

Слика бр. 5
Самобор кула Херцег Стефана

Турбета Сијерчића

Из турског периода на подручју општине Ново Горажде постоје двије цамије, у насељима Копачи и Устипрача.

У селу Ошак, уз регионални пут Горажде-Прача, налазе се остаци турбета које су у средњем вијеку, по доласку Турака, изградили потомци беговске породице Сијерчићи.

Овај културно историјски споменик је почетком 2006. године проглашен угроженим националним спомеником.

Слика бр. 6 Турбета Сијерчића –Ошак/Ново Горажде

1.3 Општи подаци о становништву

Када говоримо о становништву у општини Ново Горажде ситуација није нимало охрабрујућа. То није ни чудо, с обзиром на проблеме са којима се општина од свог формирања суочава (недовољно развијена инфраструктура, недостатак урбаног простора, предузећа која раде смањеним капацитетом и тиме појачавају незапосленост).

Подаци о становништву, које условно треба прихватити, јер попис није обављен од 1991. године, а и општина је настала цијепањем предратне општине Горажде, указују на податак да на подручју општине живи око 4.500 становника. Ово је мање за око 2.000 у односу на податке по попису из 1991. године

Разлог смањења је углавном посљедица ратних дешавања, недовољан економски потенцијал који би гарантовао запосленост и економску перспективу, недостатак адекватних образовних, културних, здравствених институција и др.

Посљедњих година број рођених је значајно мањи од броја умрлих. Према процјени око 30% становништва је старости до 35 година, а око 10% је преко 65 година.

Број запослених према посљедњим подацима из Статистичког годишњака РС за 2011. су:

Табела бр. 1

	2006	2007	2008	2009	2010
Ново Горажде	327	343	389	301	278

Број лица која траже запослење је по годинама:

Табела бр. 2

	2006	2007	2008	2009	2010
Ново Горажде	336	349	310	307	276

Стопа незапослености износи 47,63% и већа је од незапослености у Републици Српској те показује тенденцију раста у односу на претходну годину.

Пензионери представљају око 20% од укупног броја становника.

Због свега наведеног присутан је тренд одласка младих са овог подручја, у развијеније дијелове Републике Српске или у иностранство. Додатни проблем је што већину становништва општине Ново Горажде чини расељено и повратничко становништво. Становништво се није довољно укључило у проблематику развоја Општине нити је у значајној мјери определијелено да ову општину сматра као своју и учествује значајно у њеном развоју. Ипак, кроз различите програме обуке младих, и њиховог учешћа у привредном, политичком и друштвеном животу, ситуација се може битно измјенити. Од пасивног посматрача, млади људи треба да постану не само учесници, већ и носиоци одрживог развоја овог подручја.

1.4 Локална самоуправа

По Закону о образовању српске општине Горажде (``Службени Гласник РС`` бр.: 4/93) образована је српска општина Горажде. У протеклом периоду општина је имала трансформацију имена Српско Горажде, Устипрача да би 30.07.2009. године добила име Ново Горажде које се сада користи (``Службени Гласник РС`` бр.: 69/09)

Органи локалне самоуправе

Послове из надлежности општине Ново Горажде обављају следећи органи:

- Скупштина општине
- Начелник општине

Број запослених у општинској администрацији је 28.

Уставом Републике Српске је утврђен оквир функционисања локалне самоуправе, њене основне надлежности, права и обавезе.

Законом су уређене јединице локалне самоуправе, начин и услови њиховог образовања, послови локалне самоуправе, органи, имовина и финансирање, акти органа јединица локалне самоуправе, јавност рада органа јединице локалне самоуправе, административни надзор над радом јединица локалне самоуправе, сарадња јединица локалне самоуправе, заштита права локалне самоуправе, облици учешћа грађана као и права, обавезе и одговорности запослених у административној служби јединице локалне самоуправе.

Концепт локалне самоуправе утврђен Европском повељом о локалној самоуправи, коју је Босна и Херцеговина ратификовала 12. 07. 2002. године, подразумејева локалну самоуправу као право и оспособљеност локалних органа власти да, у границама закона, уређују и руководе знатним дијелом јавних послова, на основу властите одговорности и у интересу локалног становништва. То првенствено значи да локална самоуправа мора задовољити потребе грађана и одговорити на свакодневне и константне захтјеве за пружање услуга локалном становништву, односно обављати послове, изграђивати и одржавати локалну инфраструктуру, финансије и ефикасну управу. Одредбе европске Повеље о локалној самоуправи наглашавају потребу за јаким демократским системом локалне управе са довољно финансијских средстава.

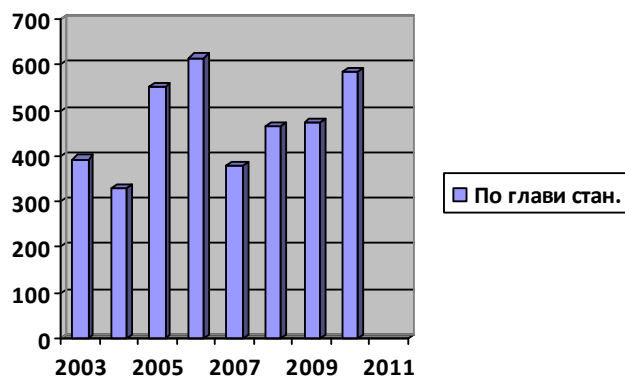
Буџет општине

Буџет Општине показује сталан раст како у укупном износу, тако и посматрано по броју становника Новог Горажда. Буџет се формира на приходној страни од директних и индиректних пореза (ПДВ) тако и кроз грантове које одобрава Министарство за локалну самоуправу Републике Српске. Према Закону о порезу на непокретности који треба да ступи на снагу од 1.1.2012. порез на некретнине ће бити изворни приход општина и из тога се очекује додатно финансирање буџета.

Преглед прихода општине:

Табела бр. 3

Година	Укупан приход (КМ)	Укупан приход по главни становника (КМ)
2003.	1.377.153,00	393,47
2004.	1.156.744,00	330,50
2005.	1.933.137,00	552,32
2006.	2.158.576,00	616,74
2007.	1.519.929,12	379,98
2008.	1.860.733,00	465,18
2009.	1.890.296,00	472,57
2010.	2.344.056,00	586,01

Планирани буџет Општине у 2011. години износи 1.840.900,00 КМ, док је ребаланс буџета за 2011. годину износио 5.040.000,00 КМ.

Планирани буџет Општине у 2012. години износи 2.100.000,00 КМ

Интернет презентација

Општина Ново Горажде има своју званичну Интернет презентацију на адреси: www.novogorazde.rs.ba. На њој се могу наћи основни подаци о самој општини, локалној самоуправи, туризму, стратешким плановима развоја у Општини и др. На презентацији се могу прочитати и најновије вијести од значаја за Општину, преузети релевантни документи, фотографије и видео записи у електронској форми, а омогућен је и контакт путем електронске поште са надлежнима у Општини.

2. Индикатори (економски развој, становништво, образовање, квалитет живота и заштита животне средине)

Индикатори одрживог развоја дефинишу подручја која повезује економију, заштиту животне средине и друштвене дјелатности. Примарна улога индикатора је да прати и извјештава о напретку који је остварен током процеса имплементације ове стратегије одрживог развоја.

Индикаторе смо користили за профилисање локалне заједнице а за које постоје подаци које можемо користити за праћење и извјештавање на основу расположивих података Републичког завода за статистику Републике Српске.

Као збирни исказ свих индикатора економског развоја, становништва, образовања и квалитета живота, као и стања животне средине могу се донијети значајни закључци и могућности које слиједе из истих.

Из приложених података може се примјетити да је економско, друштвено и еколошко стање у општини Ново Горажде у границама стања у Републици Срској. Како се ради о малој и општини насталој након Дејтонског споразума, ипак се мора дати много више подршке даљем економском развоју, посебно од стране надлежних Министарстава.

У циљу подизања нивоа економског раста и развоја Општине и смањења миграције становништва у друге, развијеније општине, потребно су додатни напори у подршци запошљавању и samozapošljavanju.

У циљу побољшања образовне структуре, квалитета живота и броја становника планирају се пројекти којима ће се активније укључити невладин сектор као и унапређење техничке опремљености школа.

У циљу заштите животне средине очито да је да се рјешење комуналне депоније мора ставити у први план, као и други пројекти унапређења прераде отпадних вода.

На основу запажања која директно следе из селектованих индикатора, и анализа које ће се спровести у наставку, услиједиће и приоритети и циљеви одрживог развоја општине Ново Горажде.

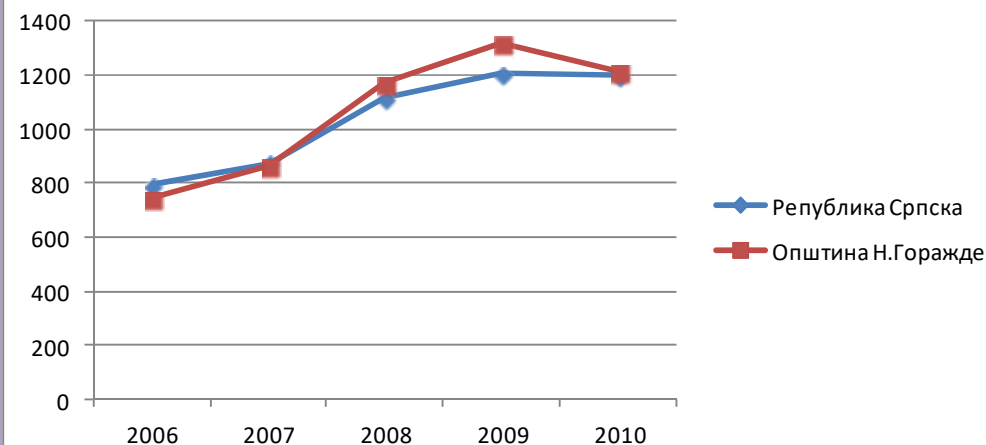
Сет индикатора обухвата двије подгрупе:

- а) Индикатори одрживости
- б) Индикатори учинка који ће нам послужити за евалуацију ефикасности процеса имплементације Стратегије.

Индикатори економског раста и развоја:

- ИНДИКАТОР: Просјечна бруто зарада

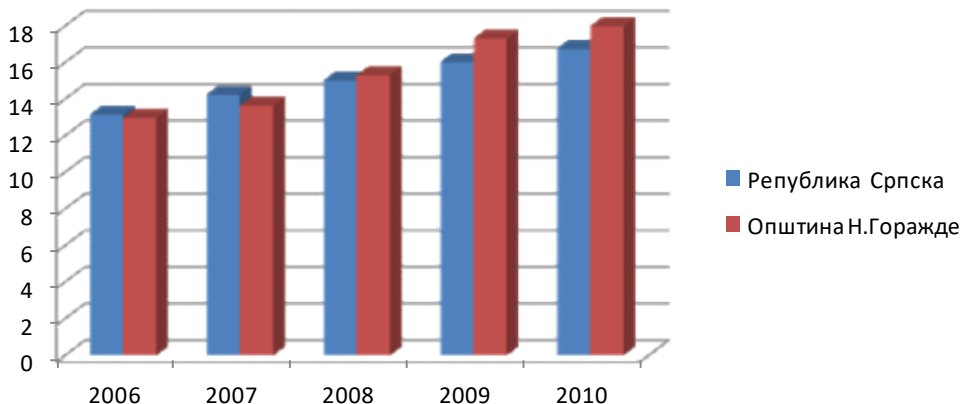
Просјечна бруто плата представља количник укупно исплаћених бруто плата и броја запослених на које се те исплате односе. Подаци су дати у конвертибилним маркама (КМ). Општина Ново Горажде показује тренд праћења просјека бруто зарада у Републици Српској.

Просјечна бруто зарада

- ИНДИКАТОР: **Број регистрованих привредних субјеката на 1000 становника**

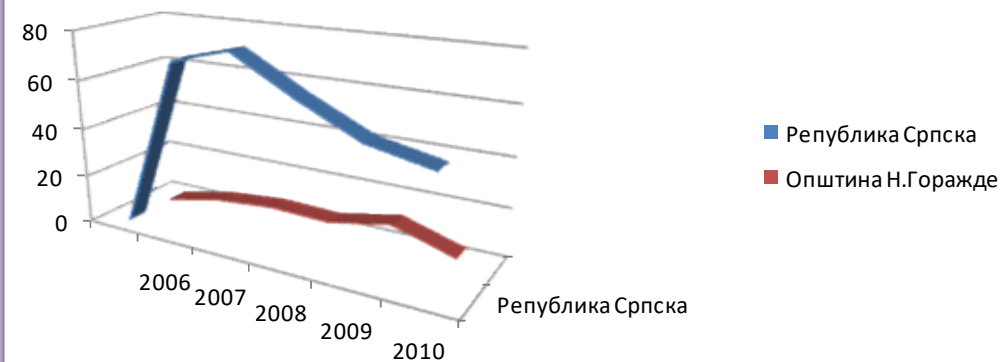
Тренд привредне активности посматран кроз број новорегистрованих субјеката показује боље резултате у Новом Горажду у односу на просјек Републике Српске у задњим годинама.

Број регистрованих привредних субјеката на 1000 становника

- ИНДИКАТОР: **Нето број нових предузећа на 1000 предузећа**

Број нових предузећа у Новом Горажду је нестабилан и зависи од тржишне ситуације, а број угашених пословних субјеката у Републици Српској РЗС не доставља обзиром да се исти сматра непоузданим. С друге стране економска активност и учешће новорегистрованих привредних друштава показује изразито заостајање привреде Новог Горажда у удносу на Републику Српску.

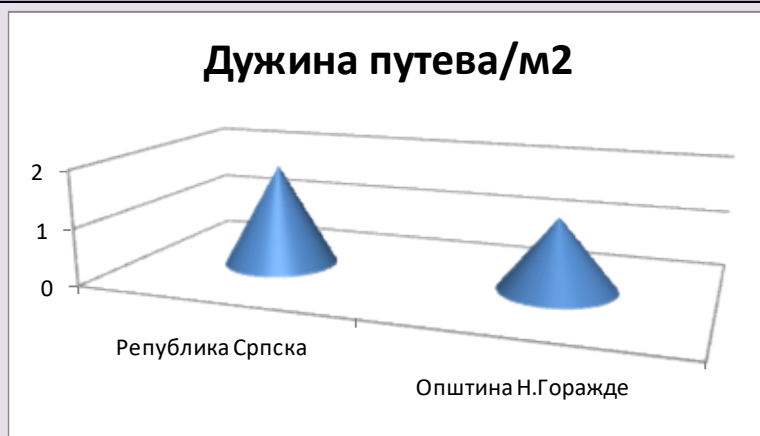

- Нето број нових предузећа на 1000 предузећа

Индикатори квалитета живота, образовне структуре и броја становника

- ИНДИКАТОР: **Дужина путева у км по км²**

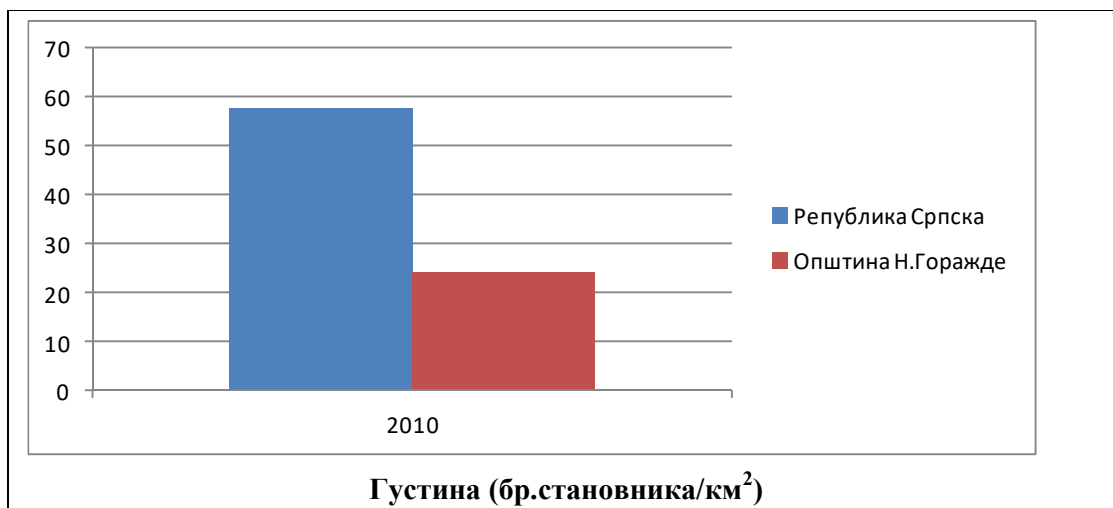
Општина Ново Горажде има значајно неразвијену путну мрежу у односу на просјек у Републици Српској и то због релативно мање насељености и неразвијене привреде.

Дужина путева по км²

ИНДИКАТОР: **Густина насељености**

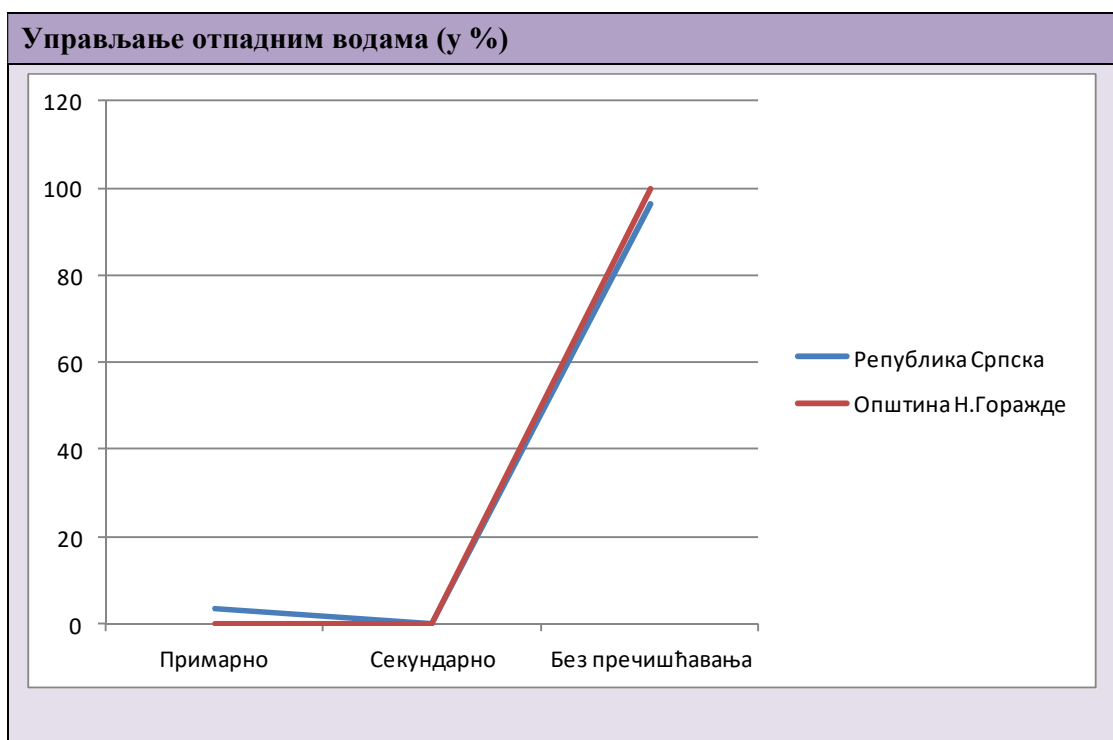
Подаци показују да је густина становништва у Новом Горажду нешто испод **половине** просјека у Републици Српској.

Индикатори заштите животне средине

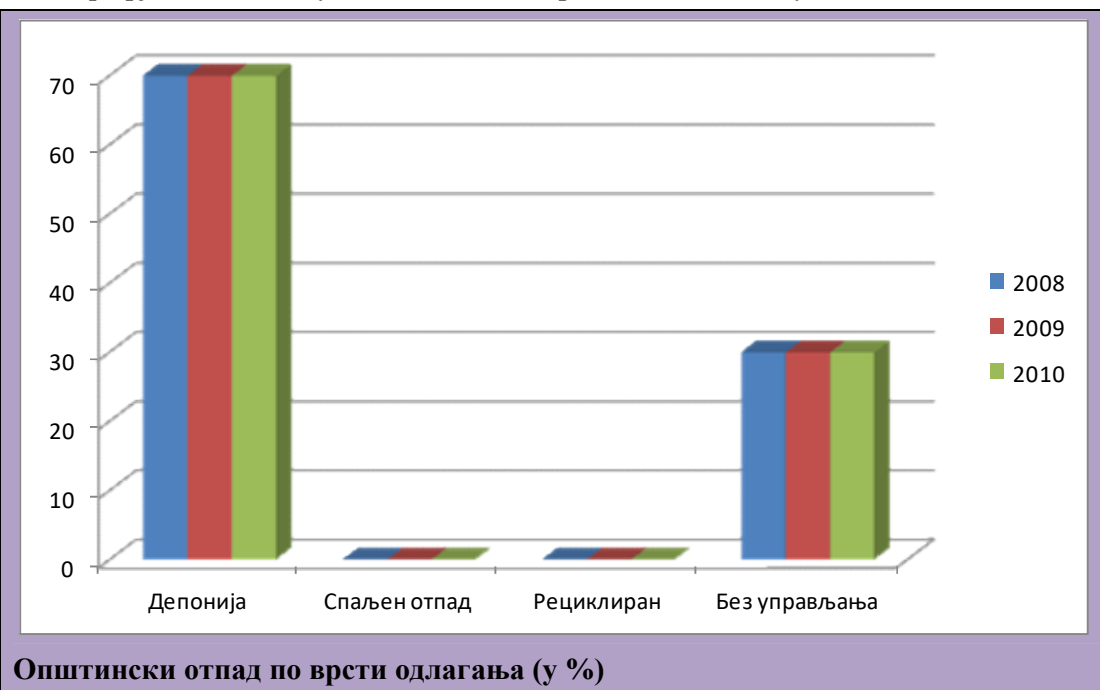
ИНДИКАТОР: Управљање отпадним водама у градским срединама

Општина Ново Горажде не располаже капацитетима за пречишћавање отпадних вода и у припреми су пројекти који ће ријешити овај проблем. И то стање ће бити предмет праћења међу индикаторима заштите животне средине.

ИНДИКАТОР: Општински отпад по врсти одлагања

Јавно комунално предузеће не располаже капацитетима за рециклирање општинског отпада, а процјена је да се око 30% отпада не контролише. У наредном периоду се планира рјешавање комуналног отпада на регионалном нивоу.

3. Економски развој

3.1 Опис тренутне ситуације

3.1.1 Локална привреда

Стратешки план за економски развој општине Ново Горажде као и други документи (Стратегија развоја Општине Ново Горажде 2007-2015. године, Студија развоја пољопривреде на подручју општине, Студија искориштења језера, обале и заобала на подручју општине, Стратегија комуникација, Локални еколошки акциони план 2007-2013. године) утицаће на економску будућност општине Ново Горажде и омогућити да се привуку инвестиције, промовише развој малих и средњих предузећа и отворе нова радна мјеста.

Међутим, у стратегији одрживог развоја, циљеви економског развоја се морају ускладити са циљевима развоја становнишва, образовања, квалитетом живота и животне средине.

До пада привредног развоја је дошло због проблема са којима се регион у цјелини суочавао деведесетих година прошлог вијека (пад привредне производње услед ратних дејстава и економских санкција, технолошко заостајање производних капацитета у односу на индустријски развијене земље и др).

Разлози споријег привредног раста у општини Ново Горажде су углавном структурне природе.

Ниска продуктивност *пољопривреде* у односу на друге привредне гране, слаба оријентисаност локалне привреде на више облике прераде (на подручју општине постоји само једно предузеће из ове области – „Хладњача“ – погон за дјелимичну прераду и замрзавање јагодичастог воћа) и финализације примарних пољопривредних производа, депресивне цијене, мали посједи по домаћинству и низак ниво организованих кооперативних производних процеса условили су даље продубљивање кризе ове привредне гране.

Другу значајну претпоставку развоја привреде општине представљало је постојање индустријских постројења у области прераде метала (фабрика машина и фабрика за производњу жице), будући да Општина Ново Горажде обухвата пријератну индустријску зону Општине Горажде.

Криза и тешки услови пословања укупне привреде у последњих 20 година, праћени макроекономском нестабилношћу и великом инфлацијом, посебно су разорно дјеловали на привредне субјекте са дугим периодом репродукције и ниским стопама акумулације (текстилна и дрвно-прерађивачка индустрија, трговина на мало, прерада метала, машиноградња, грађевинарство, пољопривреда и друге).

Један од основних предуслова успјеха, у свакодневном такмичењу општина у окружењу да привуку нове, углавном стране инвеститоре, је квалитетна понуда грађевинског земљишта. То подразумијева уступање истих по повољним цијенама. Општина Ново Горажде је покушала да у наведеној понуди инфраструктурних услова за потенцијалне инвеститоре буде максимално повољна – понуђени су већ довршени објекти (објекат „Соча“, хала бившег дистрибутивног центра) без накнаде, а за подземни објекат „Соча”

сачињена је презентација и стручна процјена најпрофитабилнијих дјелатности које би се могле обављати у овом објекту.

Додатне напоре локална самоуправа чини у погледу активности за усвајање просторног плана и следствених просторно-планских докумената општине, као предуслова за побољшање пословног амбијента, посебно у погледу инфраструктуре.

Привреду општине Ново Горажде карактерише:

1. Недовољна динамика привредног раста
2. Привредна криза, која је посебно утицала на сектор секундарних дјелатности (индустрија)
3. Према физичком обиму, пољопривреда је у посљедњих десет година, највитаљнији дио привреде и то само у оквиру приватног сектора, нарочито у дијелу примарне производње
4. Терцијарни сектор привреде имао је неповољни ток, пад зарада и дохотка.
5. На боље резултате и динамичнији раст терцијарног сектора неповољно утиче такозвана „сива економија“.
6. Предузећа из области индустријске производње су приватизована, а што углавном није донијело очекиване позитивне резултате.

Структура предузећа

Од укупно 20 привредних друштава регистрованих на територији Општине као и пословних јединица са сједиштем друштва на подручју других општина, које обављају дјелатност на подручју Општине Ново Горажде, нема ниједно велико предузеће, док су најбројнија микропредузећа, тј. она која запошљавају 1-5 радника.

Табела 4. Процентулно и бројно учешће предузећа по величини

ВРСТА ПРЕДУЗЕЋА	БРОЈ	%
Велика (преко 250 радника)	0	0,0
Средња (од 50 до 250)	2*	10,0
Мала (од 5 до 50)	5	25,0
Микро (од 1 до 5)	13	65,0
УКУПНО	20	100.0

** У једном предузећу (Фабрика машина, Ново Горажде) води се стечајни поступак*

Извор: Евиденција Службе за привреду и друштвене дјелатности Општине Ново Горажде, 2011.

Процес приватизације и оснивања нових предузећа промијенио је у посљедњих 15 година њихову власничку структуру.

Табела бр. 5 Власничка структура предузећа

ОБЛИК СВОЈИНЕ	БРОЈ	%
Јавна општинска	2	10,0
Приватна	17	85,0
Задружна	1	5,0
Мешовита	0	0,0
Државна	0	0,0
Друштвена	0	0,0

Извор: Евиденција Службе за привреду и друштвене дјелатности Општине Ново Горажде, 2011.

С обзиром да се у насељу Копачи као најурбанијем дијелу Новог Горажда у предратном периоду налазила индустријска зона Горажда са двије значајне фабрике и великим погоном за хладну прераду воћа и пољопривредних производа, овај дио општине може се третирати као индустријски центар. Усљед посљедица ратних дејстава и технолошког стагнирања у протеклом периоду, поменути индустријски потенцијали ангажовани су у далеко мањем обиму у односу на пријератни период.

Запосленост

Ниво запослености и незапослености, мјерен бројем запослених односно незапослених на 1.000 становника, показује изразито заостајање општине Ново Горажде (Стопа запослености у Републици Српској у 2010. години износила је 36,6% док је стопа незапослености за 2010. годину у Републици Српској износила 23,6 %). Стопа запослености у општини Ново Горажде у 2010. години износила је 29,8 % док је стопа незапослености за 2010. годину у општини Ново Горажде износила 31,9 %

Табела 6. Број запослених - структура по величини предузећа

ВЕЛИЧИНА ПРЕДУЗЕЋА	СТРУКТУРА ЗАПОСЛЕНОСТИ (%)
Средња	49,11
Мала	33,93
Микро	16,96
УКУПНО	100,00

Извор: АПИФ и евиденција службе за привреду и друштвене дјелатности општине Ново Горажде.

Од укупног броја запослених у привреди, предузетништву и услужним дјелатностима на подручју општине Ново Горажде запослено је 162 лица.

Табела 7. Структура броја запослених по облику власништва у привредним субјектима

ОБЛИК ВЛАСНИШТВА	%
Друштвена	17,15
Приватна	41,54
Задружна	6,00
Мешовита	9,10
Државна	26,21
УКУПНО	100,00

Извор: евиденција службе за привреду и друштвене дјелатности општине Ново Горажде.

Табела 8. Број запослених по секторима делатности

СЕКТОР	БРОЈ ЗАПОСЛЕНИХ
Привреда	162
Ванпривреда	136

Извор евиденција службе за привреду и друштвене дјелатности општине Ново Горажде

Највише запослених је у производној и предузетничкој дјелатности 162; док је у ванпривредним установама запослено 136.

Незапосленост

По подацима Завода за запошљавање Републике Српске, ниво незапослености у општини Ново Горажде је 31,90 % узимајући укупан број незапослених на 1.000 становника.

Табела 9. Број незапослених по родној структури

Незапослени по брачном статусу	Број незапослених
Ожењени (удати)	194
Неожењени (неудати)	114
Удовац (удовица)	8
Укупно	319

Извор: Завод за запошљавање Републике Српске

Највећи број незапослених (217) је међу квалификованом радном снагом, број незапослених међу неквалификованима и полуквалификованом радном износи 77, а број незапослених са вишом и високом стручном спремом износи 25².

Програм активних мјера запошљавања, као један од најбитнијих програма, планираће се у зависности од потреба развоја Општине. Подстицаће се запошљавање у производним дјелатностима са посебним освртом на пољопривредну производњу.

² Извор података: Завод за запошљавање Републике Српске

Зараде

Просјечна бруто зарада у Општини је у посљедњем периоду била виша од зараде у Републици Српској за шта постоје различита образложења.

Просјек зарада указује на чињеницу да су бруто плате у Новом Горажду имале стабилан ниво, а у 2009 и 2010 су биле и нешто више од просјека. Разлог лежи у чињеници да је значајан број упослених администрацији и буџетским институцијама, па и у чињеници да су ванпривреди расле брже од плата у привреди.

Табела 10. Просјечна бруто зарада на подручју Републике Српске и Новог Горажда

Просечна бруто зарада	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Српска/БиХ	793	875	1132	1204	1199
Општина Ново Горажде	745	864	1169	1317	1211

Извор: Републички Завод за статистику Републике Српске, децембар 2011.

3.1.2. Пољопривреда

Пољопривредна земљишта представљају велики природни потенцијал општине Ново Горажде коме се у наредном периоду мора посветити много више пажње у циљу обнове привреде и заштите домаћег тржишта, опстанка руралних подручја, те очувања природне цјелине и амбијента. Иако се ради о великом и још увијек добро очуваном природном потенцијалу, показатељи садашњег стања су забрињавајући.

У области пољопривреде у првом плану се треба осврнути на стање земљишта као ограниченог природног и тешко обновљивог ресурса чија је примарна функција производња хране и сировина. Општина Ново Горажде има урађену Студију развоја пољопривреде.

Од укупног броја домаћинстава у општини Ново Горажде (1.396) око 60% (837) су домаћинства која се баве пољопривредном производњом, што је чини изразито пољопривредном општином.

Укупна површина пољопривредног земљишта на територији Општине износи 3094 *ha* или 25 % укупне површине (12.300 *ha*). Од тога, *обрадиво земљиште* (оранице и баште, воћњаци, виногради и ливаде) заузима 2874 ха, *пашињаци* су на 220 хектара, а *трстици и баре* на 120 *ha*. У равничарском дијелу преовладавају алувијални наноси .

Слика бр. 7: Панорама насеља Копачи у Општини Ново Горажде

Обрадиво земљиште се највећим дијелом налази у долинама ријека Дрине и Јањине и њихових притока, што је и погодно, због примјене различитих система за наводњавање. Мањи дио земљишта налази се у брдско-планинском залеђу. Земљиште је погодно за развој пластеничке производње, воћарства и сточарства.

Природни агрометеоролошки услови су изузетни за гајење повртарских култура. Пашњаци су добра основа за развој сточарства и пчеларства, али и организованог сакупљања и прераде љековитог биља.

Клима је умјерено континентална са честим температурним колебањима. Предности општине Ново Горажде у области пољопривреде су постојање еколошки здравих зона, добра покривеност пољопривредном механизацијом, велики број регистрованих пољопривредних газдинстава.

Број регистрованих пољопривредних газдинстава

Тренутан број регистрованих пољопривредних газдинстава на територији Општине износи 120. Процјена је да има око 20 некомерцијалних регистрованих домаћинстава, који не остварују подстицај на основу кредита, регреса, субвенција и премија. Основне пољопривредне гране заступљене у Општини свакако су: повртарство, воћарство, сточарство и пчеларство.

Рурални развој

Неуспјешна приватизација, редукција пољопривредне производње и реструктурирање дјела индустријских јавних предузећа, које је још увијек у току, проузроковали су губитак радних мијеста и смањење запослености на цијелој територији Општине. Драстичан пад друштвеног стандарда је у доброј мјери амортизовала пољопривреда, као доминантна дјелатност највећег броја становника. Данас, више него икад се цијени еколошки здрава храна. И ту ова општина може искористити своју шансу – управо производњом такве хране. Разним подстицајним мјерама треба подстаћи рурални развој и развој ратарских култура, пошто постоје све природне предиспозиције за то, а истовремено радити и на омасовљењу производње малине, шљиве, крушке.....

3.1.3. Туризам

Туризам је веома важна привредна грана сваке општине, самим тим и региона. Влада Републике Српске је још 2000. године усвојила Стратегију о развоју туризма Републике Српске. Пројекат је израдио Економски Институт Универзитета у Бања Луци који нагlašавала да је неопходно да туристичка понуда респектује глобалне токове и парцијалне тражње у земљи и иностранству. Као резултат геофреквентног положаја (раскршће путева сјевер-југ, исток-запад, близина градова Сарајево, Дубровник, Београд), изузетних и сачуваних природних љепота и културно-историјског наслеђа општина Ново Горажде као и горње-дрински регион може представљати занимљиву и дугорочно гледано атрактивну туристичку дестинацију. Са три културно-историјска споменика, језером ријеке Дрине, и околним природним љепотама општина Ново Горажде као и сама регија посједује добре ресурсе и квалитатне претпоставке за развој разних облика туризма.

Стање у угоститељству општине (нарочито смештајни капацитети) ограничава могућности развоја туризма. Структура смештајних капацитета и њихов квалитет, као и квантитет, не удовољавају захтјевима савремене туристичке потражње и понуде и нису ни приближно пропорционални потенцијалима. Житељи Општине и приватници чија се дјелатност веже за туризам нису довољно и адекватно едуковани, што има много простора за надоградњу пропорционално природним потенцијалима као и сама инфраструктура која не прати потенцијале којима Општина располаже.

Атрактивност Општине, па ни регије, ни довољна промоција, све се своди на пионирске покушаје појединаца. Због тога је промоција препозната као један од приоритетних специфичних циљева развоја туризма у Општини.

Већином дринског језера и приобалном појасу газдује ХЕ на Дрини - Вишеград, а једним мањим дијелом Општина. Осталим природним љепотама и шумама умјесто Општине и ловачког друштва „Маркан“ газдује ресорно министарство Републике Српске. Тако, за све пројектне активности неопходно је тражити сагласност од ове двије имплементације. Што се тиче документације и преосталих надлежности Општине ту је ситуација доста боља, и подршка Општине не изостаје у складу са њеним буџетским могућностима, што је недовољно, али и добро дошло када изостане финансијска подршка ресорног министарства, фонда за заштиту животне средине и осталих фондација и донатора чија су средства предвиђена за развој туризма.

Туристичка организација општине Ново Горажде је основана 2009. године, и водећи је иницијатор већине активности и промоције туризма, екологије, спорта и културе и спорта.

Реализујући неколико пројектних приједлога туристичка организација ствара полако услове и амбијент Општине као туристичке дестинације која ја нашла своје мјесто у региону. Из таквог амбијента уз подршку Општине, за сада недовољне али значајне, туристичка организација је уствари показала своју сврху а то је да служи као *сервис и координатор* између Општине, удружења грађана, појединаца или приватних предузетника која се баве дјелатношћу везаном за развој туризма.

У општини Ново Горажде очекује се даљи развој следећих видова туризма:

- Спортски ловни и риболовни туризам;
- транзитни туризам;
- сеоски и излетнички туризам;
- спортско - рекреативни туризам, и
- културно-историјски туризам.

Ловни туризам може бити јако атрактиван, као и риболовни. Општина посједује велике површине шумских и брдовити предјела у којима можете наћи дивљач за лов као и ону која је забрањена за лов (дивља свиња, вук, лисица, зец, срна ...), док се у дринском језеру могу упецати врсте рибе карактеристичне за горње-дрински регион (младица пастрмка, скобаљ, липљан, клијен ...)

Магистрални пут М20, који пролази кроз Општину још се зове и морска магистрала, јер од Београда води директно до Требиња, и Дубровника, односно до мора. У току љетне сезоне путем дневно прође и по неколико хиљада аутомобила, тако да Општина може да

буде погодна за транзитне туристе у смислу пријатног одмора па чак и ноћења уз типичну традиционалну домаћу кухињу и старе специјалитете, као и природни амбијент.

Сеоски и излетнички туризам је погодан за госте односно туристе са локал-регионалног подручја који могу викендом доћи на излет на неколко часова на језеро или на лијепа околна узвишења као један здрав излазак у природу, па чак и смјештај ноћења на сеоским газдинствима на којима могу да пробају здраву храну произведену баш на том сеоском газдинству што је данас у Европи јако актуелно, јер је све мање здраве хране и старих специјалитета (домаћи сир и кајмак, домаће воће и разни сокови, џемови, чајеви од разног љековитог биља, као и домаће суво месо и здраво месо са висинске испаше).

Спортско-рекреативни туризам поред лова и риболова може да пружи и друге, екстремније активности, као што је пливање, пловидба разним чамцима, кајаком, скакање у језеро са мостова и стијена, па чак постоје и ресурси за параглајдинг, банџи џамп, подводни риболов, роњење...

Ново Горажде као мала општина има три завидна културно-историјска споменика који датирају још од прије неколико стотина година. То су:

- **Црква Светог Георгија** у Доњој Сопотници, саграђена 1446. године, као задужбина Херцег Стефана Косаче, и у њој је радила штампарија, друга на читавом Балкану.
- **Средњевјековна кула град Самобор** се налази на подручју мјесне заједнице Устипрача и изградио је 1444. године Сандаљ Хранић, и овај споменик има богату историју. Првобитно је био јако војно упориште, са ког су се пратили дубровачки каравани, а доласком Турака постаје њихова касарна.
- **Два Турбета фамилије Сјерчић** на Оцаку (регионални пут Горжде – Прача – Пале) су изградили потомци ове беговске фамилије, свједоче о времену када су Турци дошли на ове просторе.

Сва три културно-историјска споменика проглашена су националним споменицима и под заштитом државе су од 2006. године, али се осим Општине, у складу са својим буџетским могућностима, нико не брине за њих, изузев Цркве Светог Георгија, коју су обновили вјерници.

У туристичке капацитете Општине могу се уврстити и сви угоститељски објекти на територији Општине, као и један мотел са тридесетак лежајева, и неколико ресторана са квалитетном храном.

Поред мотела као смјештајног капацитета на територији Општине се налази и завидан број сеоских газдинстава и викендица, на разним лијепим и пријатним локацијама, које се такође могу сврстати у смјештајне капацитете, као и један Еко камп површине неколико хиљада м² са пристаништем за бродове и чамце.

3.1.4. Инфраструктура

Развој квалитетне инфраструктуре, у складу са европским стандардима, је неопходан дио стратегије развоја општине. Без континуираног побољшања инфраструктуре нема повећања конкурентности привреде, а добра локална инфраструктура има директан утицај и на квалитет живота људи. Непостојећа или недовољна инфраструктура

представља једно од кључних уских грла развоја, што директно утиче на економске и социјалне секторе, и атрактивност општине за стране и домаће инвеститоре и туристе. У области инфраструктуре веома је важно рјешавање проблема водовода и канализације, као и континуирано побољшање и изградња осталих видова инфраструктуре (нарочито када је у питању локална путна мрежа).

Општина Ново Горажде има повољан географски положај. Кроз њу пролазе двије значајне путне комуникације Београд-Сарајево и Београд-Дубровник, а треба нагласити и близину Горажда и Сарајева. Овакав географски положај је неопходно искористити, а у том контексту и обезбиједити ефикасну реконструкцију и модернизацију постојећих путних праваца како би се ојачао регионални положај града.

Што се тиче комуналне инфраструктуре стање је доста лоше. На већем подручју Општине не постоје канализациони системи. Проценат становништва који је прикључен на канализациону мрежу је између 20-30%. Већина мјесних заједница користи приватне изворе и канализационе системе гравитационог типа, осим у градском насељу Копачи гдје постоји водоснабдијевање са канализационим системом. Канализациони системи се отворено изливају у водотоке ријеке Дрине без било каквог третмана отпадних вода. Отуда је неопходно приступити рјешавању ових проблема. Неопходна је реконструкција канализационе мреже и изградња уређаја за пречишћавање отпадних вода. Отуда су неопходна значајна улагања у циљу квалитетнијег и свеобухватнијег снабдијевања водом.

3.1.5. Развој МСП и предузетништва

Мала и средња предузећа су најзначајнији креатори нових производа, креатори нових радних мјеста, највише доприносе промјенама привредне структуре и представљају најфлексибилнији и на потребе потрошача најосјетљивији дио сваке привреде. Њихова конкурентска предност се управо огледа у брзини, флексибилности и осјетљивости на потребе потрошача. Посебно у данашњим условима када су могућности инвестирања мале и неизвјесне, приватни сектор са својим капиталом може да преузме значајну улогу у даљем привредном развоју. Приватни сектор може бити добра допуна и пољопривреди, јер може да преузме специфичан дио послова који се не могу масовно обављати, а може бити корисник отпадних и секундарних сировина и енергије.

Могућност за унапређење развоја сектора малих и средњих предузећа налази се у организованом и планском повезивању расположивих људских и природних ресурса на подручју Општине као и пружању подршке и помоћи постојећим и будућим новонасталим фирмама у сарадњи са регионалним и државним институцијама у повезивању са доступним изворима капитала, другим фирмама и тржиштима у непосредном окружењу и шире.

Неколико је кључних мјера за развој овог сектора и биће појашњење у даљем тексту:

Институционална подршка и успостављање пословне инфраструктуре

Иако је рађено на питању институционалне подршке сектору малих и средњих предузећа, првенствено оснивањем регионалних развојних агенција и центара за подршку овог сектора неопходно је и даље интензивирање активности нарочито на локалном нивоу, како би се општина учинила „осјетљивијом“ за потребе малих и средњих предузећа и предузетника. Циљ успостављања пословне инфраструктуре је јачање овог сектора, снижавање општих трошкова пословања, те постизање вишег степена њихове глобалне конкурентске способности. Урадити све неопходне инфраструктурне радње као што су

израда путева, довођење електроенергетске и водоводне мреже с циљем да се смање почетни трошкови инвеститора и подручје учини атрактивним за улагања, а тиме и повећа запосленост. Предузимати активности за развој пословних инкубатора, развој индустријских зона, развој бизнис локација и канцеларија, развијање маркетинга и бизнис информација.

Креирање афирмативног привредног амбијента

Креирање повољног привредног амбијента у функцији развоја малих и средњих предузећа огледа се прије свега у стварању ефикасне, јефтине и брзе администрације и правних регулатива, те процедура у чијим оквирима дјелује овај сектор јер ефикасност и однос администрације значајно утичу на конкурентност ових предузећа. Неопходно је ојачати комуникацију са предузетницима те на тај начин доћи до адекватних података о њиховим потребама и у ком смјеру треба даље реформисати администрацију. Пружање свих врста правне и техничке помоћи, од писања пројеката до припреме документације за кредитне захтјеве, обезбјеђивање земљишта за мале и средње предузетнике. Правити базе података о расположивом стручном особљу, о локалним компанијама, новим домаћим и страним инвеститорима, о расположивом општинском власништву.

Развој финансијских инструмената за развој малих и средњих предузећа

Обезбјеђивања финансијских средстава један је од главних проблема овог сектора и свакако представља једну од најзначајнијих мјера из ове области. Овај сектор због своје специфичности (мала и слаба предузећа, недостатак властитих финансијских ресурса, искуства, тржишта итд.) има и значајан ризик пословања, те је отуда неопходно обезбиједити изворе финансирања овог сектора. Нарочито треба пружити финансијску помоћ оним предузећима која инвестирају у нове технологије. Најзначајнији инструменти који су се показали ефикасни су:

1. донаторски фондови,
2. бескаматни фондови,
3. фондови за стимулисање извоза,
4. фондови за субвенционирање камате и др.

Неопходно је јачати контакте са свим надлежним институцијама како би се обезбиједило отклањање свих свих неповољних околности које коче развој предузетништва.

Јачање конкурентности овог сектора кроз инструменте развоја људских ресурса и трансфера know-how

Слаба конкурентност малог бизниса, односно њихових производа и услуга на страним и домаћим тржиштима, је један од највећих проблема. Једини гарант дугорочног опстанка на тржишту је стицање нових знања и вјештина и примјена нових технологија. То се може реализовати кроз сарадњу са високошколским установама, стварањем партнерстава са великим фирмама, формирањем центара за трансфер технологија, едуковањем радне снаге и прилагођавањем специјализованих послова потребама тржишта, улагање у високе технологије и обука за коришћење и примјену високих технологија у производњи.

Реструктурирање постојећих предузећа

Већина предузећа у оквиру Општине се налази у изузетно тешкој материјалној ситуацији. Низак технолошки ниво, ниска продуктивност, одсуство маркетинга и модерног менаџмента, само су неки од проблема са којима се сусрећу предузећа, нарочито она из области производње што је додатни развојни проблем.

Наведене проблеме могуће је превазићи кроз процесе тржишног, маркетиншког, финансијског, техничко-технолошког, кадровског и менаџерског реструктурирања. У том контексту неопходно је да локална заједница сагледа могућност пружања помоћи овим предузећима. Реструктурирање ових предузећа је важан пројекат, који би се требао реализовати што прије због важности ових предузећа за Општину.

Мјере за остваривање овог циља су следеће:

а) повећање производње постојећих предузећа

Већина предузећа због недовољних финансијских средстава има застарјеле технологије и опрему. Ово омета пораст производње, а посебно могућности извоза. То се може реализовати кроз:

1. помоћ маркетингу и побољшању производа фирми које су већ присутне на домаћем и иностраном тржишту,
2. подизање свијести о новим технологијама,
3. организовање студијских посјета за менаџмент, за перспективне фирме

б) јачање управљачких и менаџерских способности

Људски ресурси су најзначајнији ресурс сваког привредног субјекта, јер у условима тржишног привређивања примарно мјесто заузимају менаџерске способности, вјештине и знања. С тим у вези, јачање овог ресурса и ових вјештина је кључно за квалитетан и модеран раст привредних субјеката. Ово би се могло реализовати кроз:

1. увођење модерних програма и садржаја у школске установе,
2. развијање ваншколских институција и организација које би се бавиле јачањем управљачких и менаџерских капацитета.

в) увођење система стандардизације производних процеса, производа и услуга

Увођењем познатог ISO стандарда код привредних субјеката јачају се конкурентске способности и тржишна позиција предузећа. У том правцу неопходна је промоција увођења ISO стандарда и развијање система стимулисања ISO стандарда кроз одређене финансијске и друге олакшице.

Стварање окружења за прилив страних директних инвестиција

Недовољно стабилно политичко окружење, неизграђен правни и привредни систем, недовољно развијена инфраструктура, нарочито када је у питању квалитет саобраћајница, лоше стање комуналне инфраструктуре, социјални проблеми, слаба промоција могућности и компаративних предности општине и друго, су фактори који утичу на лошу позицију у привлачењу инвестиција. Отклањањем ових слабости битно би се поправио инвестициони рејтинг општине. Овдје треба нагласити да рјешавање ових проблема претежно није у надлежности локалних власти већ великим дијелом зависи од активности државних и ентитеских власти. Ипак, потребно је да се уложи одређени напори и од стране Општине јер и конкуренција стално тражи начине како да привуче инвеститоре. Основне мјере које треба предузети за реализацију овог циља су следеће:

а) креирање позитивног имица општине

Овдје је изузетно важно стално истицање компаративних предности општине и њихова квалитетна и систематска промоција. У том смислу потребно је припремање атрактивних промотивних материјала, стално праћење страних и домаћих инвеститора и др.

б) формирање система праћења информација о потенцијалним инвеститорима

Непходно је формирање логистичке информативне подршке и то путем редовног представљања стања у привреди и привредним ресурсима Општине и пружањем података о развојним субјектима и институцијама, што се може постићи креирањем релевантних веб садржаја на матерњем и страним језицима.

3.2 SWOT анализа – ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ

На основу анализе групе за економски и рурални развој дошло се до следеће табеле:

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
+ Постојање релевантних стратешких докумената + Богато културно историјско наслеђе + Постојање природних ресурса погодних за експлоатацију у МСП + Знање и искуство из области пољопривреде и прехрамбено-прерађивачке индустрије + Повољна енергетска база, захваљујући воденим потенцијалима ријеке Дрине и ријеке Праче + Мрежа магистралних путева + Близина главног града БиХ, који је уједно и највећи индустријски центар у БиХ (град Сарајево) + Стручно и обучено особље у општинској администрацији за питања сектора МСП + Постојање удружења предузетника + Интересовање привредника за различите могућности раста и развоја + Пољопривредна производња и близина постројења за прераду пољопривредних производа + Добра основа за развој спорта + Мултиетичност	- Неискоришћеност капацитета - Непостојање свијести привредника о значају удруживања - Генерално гледано застарјела технологија и постројења - Недовољна флексибилност и прилагодљивост тржишту - Недостатак стандарда квалитета у пословању МСП - Неадекватна инфраструктурна опремљеност општине, у односу на потребе њених становника - Висок степен сиромаштва и незапослености у општини - Менталитет и наслеђене навике - Непостојање система за информисање инвеститора - Недостатак медија и недовољна информисаност становништва - Слаба производна и друштвена инфраструктура села - Недовољно развијена туристичка инфраструктура - Не постојање азила за псе луталице - Градско гробље на ивици капацитета
МОГУЋНОСТИ	ПРИЈЕТЊЕ
✓ Постојање фондова / програма (ЕУ, Влада Србије, донатори) ✓ Шумски потенцијал општине Ново Горажде ✓ Повољне цијене пословног простора ✓ Сарадња са НСЗ и привредном комором ✓ Постојање тржишта сировина / репроматеријала ✓ Привлачење инвестиција из дијаспоре ✓ Јавно приватна партнерства ✓ Приватна иницијатива ✓ Развој међуопштинске и интеррегионалне сарадње ✓ Образовање и мотивација за развој МСП ✓ Инвестирање у нове технологије ✓ Унапређење пољопривредне производње ✓ Одличан географски положај, присутност прелијепих природних амбијената ✓ Јачање НВО сектора ✓ ИТ описмењавање ✓ Нова законска регулатива	✗ Нестабилни услови пословања (политика, сиромаштво) ✗ Недовољно стимулативних олакшица за почетнике ✗ Лоше искуство са приватизацијом ✗ Кредитна задуженост ✗ Присутност сиве економије ✗ Честа промена прописа / услова пословања ✗ Све већа централизација упркос заговарању децентрализације ✗ Нестабилно тржиште ✗ Релативно слаба заинтересованост виших нивоа власти за општину ✗ Константно повећање миграције ✗ Релативно мала заинтересованост како страних тако и домаћих инвеститора за мала и инфраструктурно слабо опремљена мјеста ✗ Одумирање села ✗ Старее становништва

4. Становништво, образовање и квалитет живота

4.1. Опис тренутне ситуације

Становништво

Када говоримо о становништву у општини Ново Горажде ситуација није охрабрујућа. То није ни чудо, с обзиром на проблеме са којима се општина од свог формирања суочава (недовољно развијена инфраструктура, недостатак урбаног простора, предузећа која раде смањеним капацитетом и тиме појачавају незапосленост)

Због свега наведеног присутан је тренд одласка младих са овог подручја у развијеније дијелове Републике Српске или иностранство. Додатни проблем је што већину становништва овдје чини повратничка популација. Ипак кроз различите програме обуке младих, њиховог учествовања у привредном, политичком и друштвеном животу ситуација се може поправити и битно измијенити. Од пасивног посматрача, млади људи могу постати не само учесници, већ и носиоци развоја овог подручја.

Образовање

У општини Ново Горажде установе образовања заступљене су у оквиру основног и средњошколског образовања.

Основна школа „Вук Карацић” је партнерска организација у склопу пројекта „Образовање за одрживи развој на Западном Балкану”. Упоредо са израдом ове стратегије у школи се ради Школски развојни план.

За разлику од осталих социоекономских сектора у образовању можда има најмање проблема. Међутим, и сама рјешења су прелазна, с обзиром да на подручју Општине раде подручна одјељења школа из сусједне општине Вишеград, и то једно подручно одјељење Основне школе “Вук Карацић” и једно подручно одјељење средњошколског центра “Иво Андрић” из Вишеграда. Такође, у мјесној заједници Подкозара постоје истурене учионице Основне школе. Евидентан је проблем мањка сопственог кадра, који се сада рјешава доласцима наставника и учитеља из Вишеграда.

Школе раде по наставном програму Републике Српске. Међуентитетски договор (Привремени споразум о правима и потребама дјеце повратника) омогућава родитељима и ученицима да имају изборну групу националних предмета (језик, књижевност, историју, географију, природу и друштво и вјеронауку) предавану по наставном плану другачијем од оног који се већ користи. Ово је могуће у школама гдје постоји више од 18 ученика у одјељењу (или минималан број прописан законом, потребан за комбиноване разреде).

Међутим, рјешење је да Општина привуче “властити кадар”- кадар који би имао стално пребивалиште у Новом Горажду, односно у оснивању матичене основне и средње школе са усмјерењима усклађеним са кадровским потребама Општине и регије.

Објекти у којима се обавља настава су у добром стању, што се тиче опремљености учионица и адекватности простора (струја, вода, гријање, санитарије) за рад.

Проблем је у томе што нема организованог превоза за ђаке, а на рјешавању тог проблема кроз обезбјеђивање превоза у сопственој режији набавком неопходних превозних средстава Општина управо ради. Проблем је посебно изражен у зимском периоду и услед лоше путне комуникације ка удаљеним мјесним заједницама, а процјена је да 40% средњошколаца и 60 % основаца чине дјеца са села.

Часови информатике и страног језика су организовани у Основној и Средњој школи, али постоји потреба за додатном опремом, односно рачунарима и учионицама опремљеним за

учење страних језика. С обзиром на реформе у образовању, постоји растућа потреба да се омогуће прије свега финансијска средства за усавршавање наставника, односно они би требали да прођу додатне тренинге о иновацијама у наставном процесу.

Ново Горажде нема вртић и у сваком случају једна од приоритетних потреба је његова изградња, а све у циљу стварања привлачних услова за живот и рад у граду.

Образовање дјеце са посебним потребама је проблем који се мора и може уз одређена издвајања ријешити. Одлуком Министарства просвјете из 2003. године укинута су специјална одјељења, а дјеца су требала да похађају инклузивну наставу што често доводи да нека дјеца губе могућност школовања или, пак, да нека која су седми или осми разред никада нису имала предметну наставу (историја, физика, страни језик и сл.). Због тешке економске ситуације у којој се налази ова општина, породице које имају дјецу са посебним потребама су на рубу сиромаштва и нису у стању пружити ни најминималније што имају дјеца у нормалним условима. Већина ових породица су социјални случајеви, а с обзиром да се због опште лоше економске ситуације Закон не проводи, тако су у овој категорији дјеца поред образовања, немогућности остваривања здравствене заштите ускраћена и за многа друга права. Проблем настаје по завршетку основне школе јер је мали број средњих школа доступан дјечи са посебним потребама.

Културно-забавна понуда је веома сиромашна и скоро недоступна великој већини руралне популације. Не постоји Дом културе нити адекватни спортски терени. Општина организује културне догађаје који су спорадични. Овај проблем је препознат од стране општинских власти које планирају изградњу Културно-спортског центра, у коме би се несметано одвијале све културне, спортске и образовне манифестације у граду. Овај пројекат треба максимално подржати и приступити његовој приоритетној реализацији. Како је овај пројекат од капиталног значаја за Општину, као привремено рјешење могле би се изнаћи просторије за оснивање Омладинског центра, у којима би се кроз рад биоскопа, концерте, позориште и сл. повећао ниво културне освјешћености становништва и то уз незнатна улагања. Овај пројекат уз изналажење потребног простора (нпр. просторије школе) подразумијева и набавку аудио-визуелне опреме и опремање бине, а исти би се могли издавати и другим организацијама, што говори и о брзом поврату уложених средстава.

Такође, потребно је у циљу унапређења учешћа становништва у јавним пословима и стварање услова за реализацију циља „напредни људски потенцијал” отворити читаоницу на подручју Општине.

Здравствена и социјална заштита

Здравствена заштита у Н. Горажду се пружа од стране Дома здравља без подручних амбуланти. Стога би приоритетно било рјешавање питања подручних амбуланти и то барем двије: за мјесне зајенице Устипрача и Подкозара. Према процјенама за изградњу ове двије амбуланте потребно је око 100.000 КМ. У Н. Горажду ради само једна јавна аптека, која је добро снабђена лијековима.

Конфигурација терена и лоша путна инфраструктура (сви путеви локалног значаја су макадамски а према неким заједницама и у лошем стању) отежавају приступ здравственим институцијама становништву које насељава руралне дијелове општине. То се односи на зимске периоде и на најудаљенија села.

Приступ медицинским установама, роби и услугама је посебно тежак за најстарије грађане, као и за особе са инвалидитетом који живе у тим дијеловима општине. Та ситуација би се могла побољшати оснивањем **мобилних тимова**.

Фонд здравственог осигурања Републике Српске финансира Дом здравља у зависности од броја осигураника регистрованих на подручју општине. Како је број осигураника регистрованих на подручју општине изузетно мали, финансијска средства Дома здравља нису довољна и не покривају све потребе становништва. Кадровска структура у Дому здравља састоји се од три доктора, једног стоматолога и 6 медицинских сестара, и не одговара броју осигураника и броју запослених. Због малих плата, немогућности запошљавања и лоших услова живљења тешко је привући високообразовани кадар. Рјешавањем стамбеног статуса и вишим платама општина би у сарадњи са невладиним и међународним организацијама могла покушати привући потенцијалне кандидате.

Уопштено говорећи, услови за пренаталну и постнаталну здравствену заштиту на подручју општине Ново Горажде су задовољавајући.

У Новом Горажду велики проценат становништва нема здравственог осигурања. Повратници оклијевају да се региструју у Новом Горажду, првенствено због тога што би то могло да доведе до губљења личних и породичних примања или помоћи које остварују у Федерацији БиХ, која су знатно већа него у Републици Српској. Пошто већина послодаваца плаћа доприносе за здравствено осигурање нередовно или никако, добар дио радника га и не остварује, а тако ни њихове породице немају могућност да га остваре. Пољопривредници имају могућност да плаћају за своје осигурање, али како њихови приходи нису стабилни и довољни да покрију релативно високе доприносе, веома мало њих се одлучује да оствари здравствено осигурање на овај начин. Општина Ново Горажде требала би да покрене иницијативу за оживљавање посебног осигурања за пољопривреднике.

Због недовољне информисаности грађани у руралним подручјима не знају по којем основу и да ли имају право на здравствену заштиту. Стога би општина, директно на терену или дијелењем брошура, могла утицати да дође до одређених помака у статистици Републике Српске Фонда здравственог осигурања за подручје општине.

Једна од предности општине Ново Горажде је присуство разних међународних донатора и невладиних организација чији пројекти представљају значајну помоћ за становништво. С обзиром да је већина становника у лошој финансијској ситуацији и да нема новца да плати услуге, они се углавном ослањају на очекивања да ће се појавити нека невладина организација која пружа бесплатне прегледе. Иако би се такав вид бесплатне услуге могао реализовати уз координацију општине и невладиних организација, то би имало негативан ефекат на повећање броја осигураника односно проблем се не би рјешавао на систематичан начин.

Снага општине Ново Горажде је у томе да се створи снажна иницијатива и жеља за тимским радом свих актера на побољшању здравства. Представници општинских власти, Управни одбор Дома здравља у сарадњи са невладиним организацијама разумије проблеме менаџмента у здравству и сви треба да се сложе у једном: рјешење питања

здравствене заштите се једино може рјешавати консензусом свих учесника и корисника из ове области, с циљем да се угроженим групама становништва дају једнаке могућности да остваре здравствену заштиту.

У Новом Горажду је отежано и функционисање **Центра за социјални рад**. Центар за социјални рад, као јавна установа чији је оснивач Општина, један је од основних носилаца социјалне заштите на подручју цијеле општине. Кроз социјалну заштиту обухваћена су сва малолетна и пунолетна лица на подручју општине која се налазе у стању социјалне потребе, а испуњавају законске услове. Сталну материјалну помоћ и средства за туђу његу и помоћ користи 25 лица, тренутне помоћи и помоћи у храни 45 лица, а набавку енергије и плаћање енергије 16 лица. Материјална помоћ је најнижа у Републици Српској и износи 41 КМ. Стручни радници Центра за социјални рад појединачно настоје да ријеше све предмете и проблеме који се појаве, у складу са расположивим финансијским средствима, која у већини случајева и представљају једну од главних кочница за успјешнији и ефикаснији рад. Међутим, како нема тачних показатеља и социјалне карте општине, процјене са терена указују да је број оних којима је потребна социјална помоћ далеко већи. Општина треба да препозна лошу ситуацију у области социјалне заштите и повећа буџетска средства намјењена за ову област.

Центар за социјални рад има мањак особља (недостаје психолог) и ограничене финансијске ресурсе, те због недостатка социјалне карте не може да идентификује потребе становништва. Центар планира да у наредном периоду изради Социјалну карту за општину Ново Горажде. Пројекат за израду социјалне карте би требало кандидовати и код канцеларије UNDP SRRP-а (који су већ учествовала у таквим пројектима у БиХ) тако да постоје реалне шансе да се обезбиједи финансијска средства за реализацију истог. Кроз буџет пројекта би се такође требало обезбиједити јачање капацитета Центра за социјални рад, што подразумијева набавку опреме и возила за рад на терену. Такође, потребно је планирати и буџетска средства како би се у сарадњи са Министарством рада и социјалне заштите Републике Српске изградио објекат за прихват и смјештај болесних и немоћних. Треба имати у виду и припрему за дјеловање по доношењу Закона о социјалној заштити (који је у процедури).

На социјалну заштиту у Новом Горажду се рефлектују и сви проблеми из здравственог осигурања. Велики број незапослених и оних који нередовно примају плате доводи до нередовног плаћања здравствених доприноса, а исти се не уплаћује пољопривредницима, па велики број људи тражи помоћ од Центра за социјални рад. До неке мјере такво стање амортизује Црвени крст при Општини, међутим и то је недовољно.

На подручју општине је такође видљива и неусклађеност актера социјалне заштите. На територији општине Ново Горажде на пружању хуманитарне помоћи дјелује доста различитих субјеката са веома слабом координацијом и сарадњом. Због недостатка социјалне карте, организације које проводе активности из области социјалне помоћи не могу да добију релевантне информације о потребама становника. Центар за социјални рад и разне невладине организације које раде на овом питању недовољно сарађују. Често долази до неравномјерне расподеле помоћи, тј. до фаворизације одређених групација или породица или мјесних заједница.

Формирање јединствене базе података свих лица којима је помоћ потребна и боља координација свих актера на пољу социјалне заштите неопходни су у циљу реализације горе наведених послова и задатака. Размјена информација између Републике Српске и Федерације БиХ је такође недовољна што отвара простор за злоупотребу. Нпр. нема размјене информација између ентитета о корисницима материјалних примања, те долази до фиктивног регистравања корисника.

Удружења грађана (невладине организације)

Ново Горажде има 11 регистрованих удружења грађана. Међу овим удружењима највише је културно-уметничких, спортских и хуманитарних. За потребе финансирања удружења грађана Општина је предвидјела посебна средства у буџету. Расподјела средстава за удружења грађана врши се према јавном позиву у складу са Одлуком СО-е.

- СПКД „ПРОСВЈЕТА”
- УГ „ХУМАНУС”
- УГ „ШАНСА”
- „УДРУЖЕЊЕ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОЂАЧА”
- „УДРУЖЕЊЕ ПЕНЗИОНЕРА”
- ОСД „РАДНИЧКИ”
- УСР „МЛАДИЦА”
- УЖ „ВИВА”
- УГ „ФРИЕНДС”
- „БОРАЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА”
- БПК „ПРЕПОРОД”

За даљи развој општине треба радити на активном учешћу грађана у свим процесима битним за будућност Општине, а у том смислу највеће очекивање је према организацијама цивилног друштва.

4.2 SWOT анализа - СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ И КВАЛИТЕТ ЖИВОТА

SWOT анализу становништва, образовања и квалитета живота урадила је група за друштвени развој:

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
- Општина колијевка ћириличног штампарства - Добри материјални предуслови за отварање самосталне основне школе у општини - Млад и стручан кадар - Сарадња са локалном заједницом и родитељима - Примјена нових метода у настави - Мултиетничност - Постојање воље локалне самоуправе за подршку у унапређењу људских ресурса - Културне манифестације - Израђен спортско рекреациони центар - Редовно учешће на Међуопштинским спортским играма МОСИ - Јачање клупског спорта - Отвореност за сарадњу са међународним донаторима у пројектним активностима - Природни и људски ресурси	- Низак природни прираштај - Дугорочна незапосленост - Висок проценат становништва преко 65 година - Недостатак предузетничке културе и предузетничког духа - Недовољно улагање у перспективне спортисте из сопствене средине - Омладинске организације нису оперативне - У непосредној близини школе магистрални пут – слаба безбједност ђака - Школа истурено одјељење ОШ из Вишеграда - Непостојање центра за културу, биоскопа, галерија,.. - Недовољна опремљеност Дома здравља - Финансијски проблеми дома здравља настали у протеклом периоду
Шансе:	Претње:
- Мотивација младих родитеља за повећање наталитета - Већа пропаганда ученика са добрим успјехом - Републички пројекти - Самостална модерна Основна школа - Повезивање свих актера друштвеног и приватног живота - Помоћ локалне заједнице у рјешавању постојећих проблема	- Депопулација Општине - Одлив становништва у индустријске и административне центре - Економска нестабилност - Светска економска криза - Релативно честе промене законске регулативе - Ограничења средстава за реализацију спортских и културних манифестација

5. Животна средина

5.1. Опис тренутне ситуације

5.1.1 Земљиште

Према катастарским подацима општина Ново Горажде располаже са 12.300 *ha* укупне земљишне површине. Најзаступљеније су шуме са површином од 7.657 *ha* (62,25%) затим пољопривредно земљиште са површином од 3.094 *ha* (25,15%), и неплодно земљиште са површином од 1.549 *ha* (12,59%) од територије Општине.

Табела бр. 11

КАТЕГОРИЈА ЗЕМЉИШТА	УКУПНО (<i>ha</i>)
Оранице и баште	500
Воћњаци	1.180
Виногради	0
Ливаде	1.194
Укупно Обрадиво земљиште	2.874
Пашњаци	220
Трстици и баре	0
Пољопривредно земљиште	3.094
Шумско земљиште	7.657
Неплодно земљиште	1.549
УКУПНЕ ПОВРШИНЕ	12.300

Извор: Студија развоја пољопривреде општине Ново Горажде

5.1.2. Шуме

Општина Ново Горажде се може похвалити изразито великом површином шумског земљишта која чини 64% укупне територије.

Значајност шумског земљишта се не може мјерити само кроз дрво и дрвне сировине. Наиме, шуме у великој мјери доприносе: производњи кисеоника, пречишћавању вода, спречавању ерозија, обезбијеђењу животног станишта ријетким животињским врстама, заштита од вјетрова итд.

Шумске површине у свијету из године у годину све више добијају на значају, а самим тим и све активности које се спроводе ради заштите истих. Свједоци смо све немилосрднијег искориштавања шума у мање развијеним земљама свијета, што је био случај и у БиХ, када се искористила послератна ситуација за бројне недозвољене сјече широм земље, а самим тим и на територији општине Ново Горажде.

Шуме и шумска земљишта на територији општине Ново Горажде су предате на газдовање Шумском газдинству „Вучевица“ Чајниче и један мањи дио Шумском газдинству „Сјемећ“ Рогатица. Наиме, у састав Шумског газдинства „Сјемећ“ Рогатица улази господарска јединица Доња Прача која покрива површину од 1.094,6 хектара. Док у

састав Шумског газдинства „Вучевица“ Чајниче улазе следеће господарске јединице: Осаница, Јошаница, Подкозара – Горажде, Јањина – Стакорина.

Структура површина је приказана у следећим табелама:

Табела 11: Структура површина шумског земљишта Државне шуме

КАТЕГОРИЈА ШУМА	ПОВРШИНА (ха)	Прираст (м³/ ха)
Високе шуме са природном обновом	1.795,50	7,57
Високе деградиране шуме	1.090,75	6,93
Шумске културе	169,65	8,46
Изданачке шуме	1.512,80	4,25
Површине подесне за пошумљавање	202,45	-
Површине неподесне за пошумљавање	321,45	-
УКУПНО:	5. 092,60	

Извор: ЈП „Српске шуме“, Бања Лука

Табела 12. Приватне шуме

Газдинска класа	Површина (ха)
Високе шуме букве	266,63
Високе шуме храста	371,15
Остале високе шуме (граб, цер, јела)	313,37
Изданачке шуме букве	84,76
Изданачке шуме храста	162,16
Мјешовите изданачке шуме	183,08
Изданачке шуме на лошим стаништима	150,27
Шуме деградиране у рату	79,48
Голети	6,03
УКУПНО:	1.616,88

Извор: исти

КАТЕГОРИЈА ШУМА И НЕОБРАСЛОГ ШУМСКОГ ЗЕМЉИШТА			
ШИРА КАТЕГОРИЈА	ШИФРА	УЖА КАТЕГОРИЈА	ШИФРА
Високе шуме са природном обновом	1000	Високе шуме букве	1100
		Високе чисте и мјешовите шуме јеле и смрче и мјешовите шуме букве, јеле и смрче	1200
		Високе шуме храста китњака	1400
Високе шуме са природном обновом, минирани	8000	Високе шуме букве	8100
		Високе чисте и мјешовите шуме јеле и смрче и мјешовите шуме букве, јеле, и смрче	8200
		Високе шуме храста китњака	8400
Високе деградиране шуме	2000	Високе деградиране шуме букве	2100
		Високе деградиране шуме храста китњака	2400
		Високе деградиране шуме букве	2600
Високе деградиране шуме, минирани	2000 М	Високе деградиране шуме храста китњака	2900
Шумске културе	3000	Шумске културе смче и јеле	3100
Шумске културе, Минирани	3000 М	Шумске културе бијелог и црног бора	3200
		Шумске културе смрче и јеле	3600
		Шумске културе бијелог и црног бора	3700
Изданачке шуме	4000	Изданачке шуме букве	4100
Изданачке шуме, Минирани	4000 М	Изданачке шуме храста китњака	4200
		Изданачке шуме букве	4600
		Изданачке шуме храста китњака	4700
Површ. подесне за пошумљ. и газдовање	5000	Голети подесне за пошумљавање	5200
Површ. подесне за пошумљ. и газдовање, минирани	5000 М	Голети подесне за пошумљавање	5700
Површ. неподесне за пошумљавање и газдовање	6000	Шуме неподесне за газдовање	6100
		Крш и голети неподесне за пошумљав.	6200
		Сталне шумске чистине	6300
		Шумске комуникације	6400
		Просјеке испод далековод	6500

Као остале шумске производе можемо набројати: љековито биље, шумски плодови и гљиве. Дакле, у шумама на подручју општине Ново Горажде постоји велики број јестивих, витаминозних и љековитих гљива а нарочито међу макрофитским гљивама што је битна ставка у производњи здраве хране. Наравно, веома тешко је предвидјети њихов принос, првенствено што је он уско повезан за микроклиматске амплитуде у току једне године. У шумама поред љековитог биља и гљива егзистирају и бројне врсте високе дивљачи као што су: мрки медвјед, вук, срндаћ, лисица, дивља мачка, дивља свиња а од птица: сури орао, сова ушара, сокола, тетријеба глухана, јаребица камењарка итд. Битно је нагласити да је ревизија шумског фонда стара и да је треба обновити, а познато је да се сјеча шума одвијала неравномјерно. Највећа сјеча се одвијала у дијеловима који су ближи комуникацијама, док је добар дио шуме остао неискориштен. Посљедице те

неискориштености се примјећују кроз презрелост шуме која је у таквом стању неисплатива тј. бескорисна, све то води ка поремећајима у екосистему и структури дрвних залиха.

Најбитнија ставка код шума и шумских газдинстава јесте прираст шуме, на основу кога се и планира обим сјеча у одређеним временским периодима. Према томе, навешћемо просјечни годишњи прираст у државним шумама на подручју општине Ново Горажде:

- Високе шуме са природном обновом: четинари 0,88 м³, лишћари 7,01 м³
- Високе деградиране шуме: четинари / лишћари 6,97 м³
- Шумске културе: четинари 8,31 м³, лишћари 0,29 м³
- Издавачке шуме: четинари /, лишћари 4,27 м³.

Годишњи обим сјеча износи 3.500 м³ дрвне масе, од тога 1.700 м³ као техничко дрво, а остало као дрво за огрјев. Неопходно је навести и то да је просјечни годишњи прираст у приватним шумама износио 3,67 м³, док је годишњи обим сјеча у приватним шумама износи 803,6 м³ дрвене масе.

Једна од битнијих ставки која се тиче шума јесте и отвореност шуме камионским путевима. Може се констатовати да је отвореност шуме путевима на територији општине Ново Горажде незадовољавајућа, посебно ако се упоређи са европским просјеком који износи 30 километара на 1000 хектара.

Приоритет у даљем развоју шума и шумског газдинства треба додијелити потпуном ликвидирању неконтролисаних сјеча. Свјedoци смо да се приликом неконтролисаних сјеча тј. сјече за приватне потребе углавном избјегава сјеча старих стабала тј. крндеља (основни разлог је тај што су та стабла тешка за сјечу и цијепање) а примат се даје младим или сјеменим стаблима од којих се у будућности може добити техничко дрво. Оваквом начину сјече се мора у потпуности стати у крај и не смије се дозвољавати сјеча шуме без адекватне стручне дознаке.

Наиме, овде се настоји постићи сљедеће: да се сјечом тј. дознаком стабала непожељних врста као што су цер, граб, крндељи, кресаници и оштећена стабла, створи простора за нормалан и бржи раст квалитетнијих и млађих стабала високих шума, тј. на овај начин би се извршило уклањање конкурената млађим стаблима путем дознаке.

Шумске површине – Ново Горажде

Веома је битно примјењивати прореде са позитивном селекцијом као што је то случај у Средњој Европи (Швајцарска, Аустрија и Њемачка), јер су резултат такве активности веома квалитетне шуме у горе наведеним земљама. Примјеном прореда са позитивном селекцијом се добија дрво са високом техничком употребљивошћу, док се из ниских прореда може добити углавном дрво за огрјев. Такође је битно посебну пажњу посветити и заштити шуме од разноврсних опасности, као што су пожари, разне биљне болести и наравно напади штетних инсеката.

Према томе, може се закључити да је шумски потенцијал општине Ново Горажде уствари компаративна предност у стратегији одрживог развоја пољопривреде и свих села Општине, при томе узимајући у обзир вишеструки значај шума које обезбијеђују чист ваздух, пречишћавање вода, спречавају ерозију земљишта итд. Наравно, треба знати да шуме доносе користи Општини и кроз туристичке, спортске, рекреативне активности, као и одређене здравствене и културне услуге.

5.1.3. Воде

Имајући у виду начело одрживог развоја које се једним дијелом заснива на кориштењу обновљивих природних ресурса у оној мјери у којој је природа у могућности да их обнови, стиче се утисак да није развијена свијест непотрошивог богатства које нас окружује у виду природних потенцијала, а у овом случају богатство у водним ресурсима.

На релативно малом простору општине Ново Горажде налазе се сливови ријека Дрине, Праче и Јањине, а што низводно од Устипраче чине јединствен слив ријеке Дрине.

Ријека Дрина настаје спајањем ријека Пиве и Таре код Шћепан Поља и има дужину тока од 346 км до свог ушћа у Саву код Раче. При најнижем водостају, на самом почетку свог тока, надморска висина износи 431 м, док је на ушћу 75,4 м, а што даје укупну висинску разлику од 355,6 м и средњим падом од 1,03%. Природни услови стварања ове значајне ријеке су нагомилавање облака насталих над површином Јадранског мора, који идући на сјевер наилазе на препреку високих планина (Дурмитор 2522 м, Проклетије 2694 м, Комови 2430 м) те излучују огромне количине падавина и до 3000 мм талога годишње. Површина сливног подручја Дрине је 19.570 км² (у БиХ 7.321 км²). То износи 20% сливног подручја ријеке Саве, док количина воде која утиче у Саву износи више од 30% њеног сливног подручја.

Свакако, овај дар природе није битан само као природни ресурс, тј. енергетски потенцијал, већ је његова корисност вишестрана, као што је наводњавање, рибарење, туризам и рекреација, станиште ријетких врста и др.

У овом уопштеном дијелу битно је нагласити да се проблематиком управљања водним ресурсима много више баве други него ми. Дрина са својим притокама је дио дунавског базена, који опет припада црноморском сливу.

Земље ЕУ су покренуле обимну кампању и прокламовале Конвенцију за заштиту ријеке Дунав. БиХ није потписница ове конвенције, али је укључена у одређене активности од 1997. године.

Оформљена је и међународна комисија за заштиту ријеке Дунав (CPDR), а удружења која се баве проблемима заштите животне средине су укључена у Дунавски околишни форум (DEF). Чланови DEF-а подржавају акције DRP-а (Дунавског регионалног пројекта) путем ширења информација, одржавања састанака, тренинга, курсева и др., а све у циљу смањења загађења животне средине (у овом случају слива ријеке Дунав).

5.1.4. Минералне сировине

Свим природним ресурсима, који могу бити значајни потенцијалу Општине, управља Република Српска преко надлежних министарстава. Иако је улога Општине ограничена, постоји велики интерес локалне самоуправе да учествује у стварању услова за коришћење природних ресурса и минералних сировина које се налазе на њеној територији.

5.1.5. Заштита животне средине и управљање отпадом

Животна средина

Обезбјеђивање одрживости животне средине је једно од основних развојних циљева и стога је неопходно укључивање питања заштите животне средине у све развојне циљеве.

Заштита природних ресурса, чистоћа ваздуха, управљање чврстим отпадом и други видови заштите животне средине морају бити међусобно усклађени. Улагање у заштиту животне средине побољшава свеукупну

Слика бр.8: Обала ријеке Дрине (Стојанка Благојевић, 2008)

атрактивност локалне заједнице (здравље, квалитет живљења) и отклања препреке развоју (као у случају туризма).

Општина Ново Горажде има компаративне предности када је у питању стање и очуваност животне средине. Површински највише простора заузимају шуме, које су изузетно важне са становишта заштите животне средине, нарочито у одржавању квалитета ваздуха и заштите земљишта од ерозивних процеса.

По питању заштите животне средине на подручју општине Ново Горажде издваја се рјешавање проблема чврстог отпада и заштите водних ресурса.

Могуће мјере за реализацију овог специфичног циља су следеће:

а) Анализа утицаја на животну средину

Анализа утицаја на животну средину, укључујући мјере за ублажавање и санацију, је обавезна за све објекте и радове који могу имати утицаја на животну средину. Неопходно је утврдити прописе који би одредили који објекти и радови захтијевају ту анализу, те вршити детаљне анализе прије издавања дозвола за рад.

б) Обезбједити постројења за пречишћавање отпадних вода

Недовољно третирање отпадних вода које завршавају у ријеци Дрини и осталим рјечицама и потоцима може бити веома штетно за животну средину. Отпад се одлаже на дивљу депонију на подручју старог каменолома уз магистралну путну комуникацију М20. Ради се о неадекватној локацији која није ограђена, нема рјешен проблем процједних вода, нити је покривена инертним материјалом. Поменута депонија налази се у близини ријеке Дрине, а усљед порозности материјала на којем се отпад налази оборински водени талози доспијевају директно у ријеку. Проблем су и велики број мањих депонија, уз путне комуникације и уз ријечна корита.

в) Заштита ваздуха од аеро-загађења

Индустрија овдје нема велики утицај, с обзиром да ради са малим капацитетима, али постоје проблеми са депонијама смећа, неозелењеним зеленим површинама, мини фармама, индивидуалним ложиштима. У том правцу потребно је предузети мјере које се односе на уређење катастра извора загађивања, технолошка рјешења за редукцију и

отклањање загађивача, изградњу санитарне депоније, повећање еколошке свијести грађана, повећање зелених површина итд.

г) Превенција и унапређење здравља становништва

Потребно је побољшање и стално праћење квалитета воде за пиће, побољшање санитарно-хигијенских услова у свим јавним објектима, подизање свијести грађана о заштити животне средине, посветити пажњу чврстом и течном отпаду, вршити систематске дератизације на подручју општине и радити на идентификацији свих штетних фактора на здравствено стање становништва.

Управљање отпадом

Отпад је посебан извор загађивања и угрожавања свих елемената животне средине.

У БиХ не постоји још увијек ни једна средина која је проблем управљања отпадом ријешила на задовољавајући начин.

Управљање отпадом захтјева озбиљан приступ и пракса је у свијету код приступа овом проблему, најприје утврдити начин његовог настанка и по том основу имамо следеће врсте отпада:

1. Комунални отпад
2. Индустијски отпад
3. Опасни отпад

1. Проблеми из ове области се јављају од самог евидентирања и прикупљања података, јер је јако велики број тзв. дивљих депонија, па се нема реалан увид у количине створеног и одложеног отпада.

Осим тога нелогично је да слабије развијене средине имају више проблема око управљања отпадом за разлику од развијених подручја. Гдје су количине створеног отпада знатно веће, а посебно тзв. индустријског отпада.

У циљу превазилажења ових проблема у нашој земљи, ЕУ је у августу 2000. год. потпомогла израду пројекта EU PHARE „Стратегија управљања чврстим отпадом“ којом се покушава ријешити проблем. Према овом документу, у БиХ се приступило изградњи регионалних депонија, тј. њиховом укрупњавању и средњорочни циљ је свести цијелу БиХ на петнаестак депонија, а на дугорочној основи број „отпадних регија“ био био још мањи.

Други пројекат, такође од стране ЕУ, би пратио овај и разрадио би управљање отпадом на економској основи, а то подразумијева третирање отпада, издвајање сировина (дрво, стакло, папир, жељезо, гума...) спаљивање у циљу добијања енергије итд.

За регију подриња општина Горажде је израдила пројекат регионалне депоније за околних девет општина и уколико се одобре средства, приступило би се њеној изградњи.

Ново Горажде прате углавном исти проблеми у погледу третирања отпада као и друге општине у окружењу и шире. Копачи и Устипрача користе локалну тзв. општинску депонију, а која је на неадекватној локацији, неограђена, непокривена инертним материјалом, неријешеним проблемом процједних вода и сл.

Још већи проблем у Општини чини мноштво дивљих депонија, па чак и еколошки најгори начин одлагања отпада директно у ријечна корита.

Општинска депонија лоцирана је непосредно уз магистрални пут Горажде-Вишеград, а често је присутно спаљивање отпада. Геолошка подлога су терцијарни кречњачки

седименти који се одликују великом порозношћу, тако да оборински талози доспијевају у језерску воду.

2. Управљање индустријским отпадом на подручју општине Ново Горажде тренутно није актуелан проблем из разлога познатих неповољних привредних кретања у привреди и индустријском производњом која је сведена на минимум. У том погледу се и овај план својим садржајем битно разликује од оних који се баве проблемима већих урбаних подручја у којима је индустрија добро развијена, а капацитети добро искориштени, тако да и управљање отпадом представља велики проблем за заједницу.

3. Када се ради о тзв. опасном отпаду, у медијима, литератури, презентацијама, највише се спомиње медицински отпад. У Новом Горажду нема података о овом отпаду и вјероватно нико проблем одлагања овог отпада и не сматра неким проблемом, предпостављајући да је његова количина мала и незнатна. Међутим, ако сагледамо чињеницу да се у РС створи овог отпада дневно у количини од 7,5 тона, слика се мијења. Сваки дан ових 7,5 тона заврши без надзора и контроле. Додатно оптерећење настанка и управљања овим отпадом представља „хуманитарна помоћ“, јер су у БиХ у току рата и након, у виду помоћи, пристизале велике количине лијекова и санитетског материјала којима је рок истекао или био при крају.

5.2 SWOT анализа - ЖИВОТНА СРЕДИНА

КОМЕНТАР

Анализа је резултат са радионице спроведене са групом животна средина и инфраструктура која је одржана у децембру 2011. године

Снаге:	Слабости:
- Незагађено пољопривредно земљиште - Погодно тло и климатски услови за производњу здраве хране - Потписан Споразум о формирању регионалне санитарне депоније за управљање отпадом - Надлежност локалне самоуправе је велика у области прикупљања отпада - Спремност грађана да се прикупљање и третман чврстог отпада ријеши на адекватан начин - Респектабилне резерве питке воде - Ријека Дрина као хидролошки потенцијал - Велики број природних добара и љепота (које се огледају кроз разноврсност и љепоту предјела, очуване природе, Дринско језеро, кањон ријеке Праче) - Висок ниво сарадње са медијима око информисања јавности у вријеме непогоде	- Непостојање МСП и предузетника у који се баве прикупљањем и рециклажом отпада - Недовољна информисаност становништва о питањима заштите животне средине - Низак ниво стручности у области заштите животне средине - Неселективно сакупљање отпада - Непостојање услова и необученост грађана за селективно сакупљање отпада - Нема података о квалитативно-квантитативним карактеристикама отпада - Недостатак мерних станица за праћење квалитета воде, ваздуха земљишта - Неадекватно санирање отпадних вода и чврстог отпада - Бесправна градња - Непостојање постројења за пречишћавање отпадних вода - Непостојање довољних капацитета за одвођење атмосферских вода - Нема планског чишћења токова ријека - Недовољна материјално техничка опремљеност ЈКП ``Ново Горажде`` - Недовољан рад са јавношћу на стварању свијести о свеукупном рационалном коришћењу и заштити вода као и потреби плаћања воде - Непотпун катастар подземних инсталација - Постојање дивљих депонија - Незадовољавајућа инспекцијска служба у области заштите животне средине
Шансе:	Претње:
- Доношење пакета Закона из области заштите животне средине - Заинтересованост страних инвеститора за улагање у екологију - Изградња постројења за пречишћавање отпадних вода - Изградња канализационе мреже на урбаном дијелу општине - Санација дивљих депонија - Заштита изворишта пијаће воде - Повећање међурегионалне сарадње - Реализација пројеката на реконструкцији и проширењу јавног система водоснабдијевања - Формирање ентитетских и државних фондова за област водоснабдијевања - Ефикасно искоришћење свих стимулативних	- Недовољан ниво економског развоја друштва - Елементарне непогоде - Зависност од хидро-метеоролошких услова - Непостојање објеката заштите од поплава - Грађани незаинтересовани за учешће у процесима планирања и одлучивања - Деградација шума и земљишта у сливном подручју - Непостојање законских рјешења на нивоу ентитета и државе за локалне водоводе и изворишта - Недостатак средстава, свјетска економска криза - Непостојање регионалног стратешког плана управљања чврстим отпадом

мера релевантних министарстава у области екологије • Увођење ЕУ стандарда • Увођење интегралног управљања отпадом • Едукација становништва у области заштите животне средине и повећање свијести у процесу селективног сакупљања отпада • Планирање годишњих активности према приоритетима и реалним могућностима • Ангажовање невладиног сектора поготово у раду са грађанима • Унапређење рада комуналне полиције и осталих служби • Успостављање боље сарадње локалне управе са грађанима	• Тенденција пада интереса грађана и стварање тзв. Нерјешивог проблема • Недовољна примјена прописа, односно слабо функционисање инспекцијских служби на републичком нивоу • Загађење минама и минско експлозивним средствима осталим као посљедица ратних збивања
---	--

6. Дефинисање стратегије

На основу приказа тренутног стања по 3 основна елемента одрживог развоја (1. економски развој, 2. становништво, образовање, квалитет живота и 3. заштита животне средине), као и спроведених анализа, у наставку се дефинише стратегија са својим основним параметрима.

6.1. Изјава о визији одрживог развоја

Визија одрживог развоја општине Ново Горажде која произилази из потреба грађана општине и могућности ове локалне заједнице гласи:

Развијена општина, позната туристичка дестинација, са изграђеном инфраструктуром, привлачна за стране инвеститоре. Она је окренута стимулисању развоја средњих и малих предузећа, производњи здраве хране и заштити животне средине, развоју друштвених дјелатности и брзи за младе која ће зауставити њихов одлазак.

6.2. Дефинисање приоритета, стратешких циљева и програма

На основу Стратегије одрживог развоја општине Ново Горажде 2012-2017, а у складу са визијом одрживог развоја општине Ново Горажде, дефинисани су следећи параметри стратегије:

Приоритет 1: Економски развој

Стање у којем се данас налази привреда општине Ново Горажде може се оцијенити веома негативно. Основни разлози за такво лоше стање су ратна разарања, процес транзиције, недовољна финансијска и идејна подршка од стране надлежних државних институција итд. Уколико се жели ухватити прикључак са окружењем у погледу индустријског и пољопривредног развоја, онда се мора што прије почети са стварањем висококвалитетне и технолошки савремене инфраструктуре, како би се на тај начин подручје и привреда општине Ново Горажде у потпуности направила конкурентном у односу на остале општине у окружењу и самим тим веома привлачним за озбиљне домаће и иностране инвеститоре. Наглашава се, да је структура привреде општине Ново Горажде у потпуности на страни малих и средњих предузећа која се налазе у приватном власништву. Наравно, да се у савременим условима пословања постојање великог броја малих предузећа сматра предношћу, првенствено због њихове велике мобилности и прилагодљивости великом броју тржишних промјена и флукуација. Међутим, као главни недостатак ових предузећа и разлог за реализацију приоритета Економски развој наводимо следеће: производи које дала предузећа пласирају на тржиште су у великој мјери неконкурентни због недовољног кориштења савремене технологије и претјераног кориштења јефтине радне снаге. Области у којима је посебно изражена горе наведена проблематика јесу пољопривреда, индустрија и туризам.

Тренутна привредна ситуација у општини Ново Горажде је дугорочно неодржива, па се управо из тог разлога приступа реализацији стратешког циља Економски развој, који би у потпуности требао да преокрене ситуацију у општини кроз инвестирање у пољопривреду, индустрију, угоститељство и туризам како би се остварили очекивани резултати у облику технолошки напреднијих и профитабилнијих производа и услуга.

Приоритетом Економски развој у глобалу се жели изградити нова, побољшати и модернизовати постојећа инфраструктура и то путем изградње и побољшања транспортне, електро-енергетске, комуналне и др. инфраструктуре. Посебно се тежи ка стварању савремених пословних зона, трговинских тј. тржних центара, како би се обезбиједио неопходан пословни простор за развој привреде на територији општине Ново Горажде. Заједно са јачањем физичке инфраструктуре, подједнако се посвећује пажња и развоју интелектуалне инфраструктуре на територији Општине и то путем оснивања разноврсних агенција и организација (организације за обуку кадрова и савјете итд.) које би требале да подупиру ефикасан и стабилан економски развој. Овај приоритет би требао да допринесе трансформацији привредне структуре општине Ново Горажде у корист напредних технологија, ефикаснијег запошљавања, и производње профитабилнијих и квалитетнијих производа. Реализацијом овог приоритета општина Ново Горажде би у потпуности отклонила све тренутно присутне административне и регулаторне баријере и створила изузетно позитивну атмосферу за све заинтересоване потенцијалне инвеститоре и предузетнике као и за привреду у цјелини. Може се закључити да овај приоритет доприноси обједињавању пољопривредно – прехранбене индустрије и туристичке понуде општине Ново Горажде.

На основу изнесеног стања из ове области и расположивих ресурса поставља се следећи стратешки циљ и у оквиру њега одговарајући програми који су даље рашчлањени на пројекте за реализацију сваког од њих.

Стратешки циљ 1.1: Стварање повољног пословног окружења за лакши и бржи развој привреде и предузетништва

Програм 1.1.1: Стварање повољних услова за привлачење домаћих и страних инвеститора

Програм 1.1.2: Подстицај развоја и јачања локалног предузетништва

Стратешки циљ 1.2: Јачање пољопривреде и руралног развоја

Програм 1.2.1: Развој пољопривредне производње

Програм 1.2.2: Изградња и реконструкција путне мреже у руралним подручјима општине

Програм 1.2.3: Унапређење капацитета за прераду пољопривредних производа

Стратешки циљ 1.3: Унапређење услова за развој туризма кориштењем локалних ресурса

Програм 1.3.1: Унапређење постојеће туристичке понуде и развој нове

Програм 1.3.2: Промоција туристичких ресурса

Приоритет 2: Складан и убрзан друштвени развој

Под овим приоритетом подразумевамо ефикаснију и ефективнију јавну управу као стуб локалне заједнице и стабилан социоекономски сектор.

Ефикасна и ефективна дистрибуција јавних информација основ је доброг управљања. Већина становништва Новог Горажда зна мало о начину рада јавне администрације. Становништву нису довољно доступне информације о свакодневним zbивањима у Републици Српској и БиХ. Првенствено се то односи на становнике руралних подручја и младе чија је незаинтересованост, као и у цијелој Републици, уско везана за осјећај немоћи да се било што промијени у друштву и привреди. Резултат овога је изразита апатичност грађана у односу на утицање на организовање живота у локалној заједници. Реформу јавне управе треба базирати на приступу утемељеном на правима као основу за процес идентификовања, анализирања као и изналажења рјешења за приоритетне проблеме цијеле заједнице, а нарочито за њене најугроженије категорије. Права загарантована међународним и домаћим правним оквиром се користе као основа за идентификовање приоритетних проблема и дефинисање развојних интервенција. За разлику од класичног партиципативног процеса доношења одлука, приступ заснован на правима трансформише потребе становништва у права, а интервенције власти у испуњавање обавеза, а у складу са наведеним правним оквиром. Грађани су активни учесници, који воде цијели процес планирања – од идентификовања проблема, формулисања приоритета до утврђивања најбољих рјешења. Стога се као основни циљ у раду јавне управе истиче ефикасна комуникација и интеракција између локалних власти и становништва.

Други дио приоритета је стабилан социоекономски сектор, усмјерен ка изградњи савременог система управљања људским ресурсима који би становницима Новог Горажда обезбиједио стицање конкурентних квалификација и унапређење знања и вјештина током цијелог живота. У новој економији, које се све више заснива на знању, динамичан привредни напредак је практично немогућ без одговарајућег друштвеног амбијента и напрека у сфери тзв. друштвене надоградње: образовања, здравства, културе и спорта. Ове друштвене дјелатности постају све важнији генератори нових вриједности.

Под изградњом стабилног социоекономског сектора подразумевамо реализацију концепта развоја интелектуалног, социјалног и културног капитала као будућег приоритета Општине. Ради се о изградњи вишег нивоа локалног квалитета живота и друштвеног амбијента, како у погледу образовања, културе и спорта, тако и у погледу здравствене и социјалне заштите. Реализација овог циља подразумева са једне стране изградњу инфраструктуре за управљање знањем, а са друге стране интензивирање рада мјесних заједница и развој друштвених дјелатности (образовања, културе, спорта, здравствене и социјалне заштите). Остврењем овог циља Ново Горажде ће добити имиџ толерантне и за живот привлачне средине, а уз то и обезбјеђење конкурентности на пољу хуманог капитала.

Стратешки циљ 2.1: Ефикасна јавна управа и стабилан социоекономски сектор

Програм 2.1.1: Ефикасна, одговорна и транспарентна општинска администрација

Програм 2.1.2: Унапређење здравствене и социјалне заштите становништва

Програм 2.1.3: Већа укљученост младих у друштвени живот локалне заједнице

Стратешки циљ 2.2: Унапређење образовања и културних садржаја

Програм 2.2.1: Обезбјеђено квалитетно и свима доступно основно и средње образовање на подручју општине

Програм 2.2.2: Заштита, промоција и унапређење културно историјског наслеђа

Програм 2.2.3: Унапређење понуде културних дешавања

Приоритет 3: Здрава животна средина и добра локална инфраструктура

Здрава животна средина и добра локална инфраструктура имају директан утицај на квалитет живота људи. Због тога је, у савременим условима, заштита животне средине у складу са европским стандардима, интегрални дио стратегије одрживог развоја Општине. Заштита водних ресурса и чистоће ваздуха, управљање чистим отпадом и остали видови заштите животне средине морају бити усклађени међусобно, с тим да сви стратешки циљеви морају бити у складу са основним стандардима заштите животне средине. Општи циљ рационалне организације и уређења простора јесте кориштење простора у складу са потенцијалима природних и створених вриједности и потребама економског и социјалног развоја. Неопходно је обезбиједити равнотежу односа урбана – рурална средина, обезбиједити једнак приступ инфраструктури и знању, те рационално управљање када је у питању заштита природне средине.

Општина Ново Горажде има компаративне предности када је у питању стање и очуваност животне средине. Површински највише простора заузимају шуме, које су изузетно важне са становишта заштите животне средине нарочито у одржавању квалитета ваздуха и заштите земљишта од ерозивних процеса. По питању заштите животне средине на подручју општине Ново Горажде издваја се рјешавање проблема чврстог отпада и заштите водних ресурса. Развој квалитетне инфраструктуре, у складу са европским стандардима, је неопходан дио стратегије развоја Општине. Без континуираног побољшања инфраструктуре нема повећања конкурентности привреде, а добра локална инфраструктура има директан утицај и на квалитет живота људи. Непостојећа или недовољна инфраструктура представља једно од кључних уских грла развоја, што директно утиче на економске и социјалне секторе и атрактивност Општине за стране и домаће инвеститоре и туристе. У области инфраструктуре веома је важно рјешавање проблема водовода и канализације, као и континуирано побољшање и изградња осталих видова инфраструктуре (нарочито када је у питању локална путна мрежа).

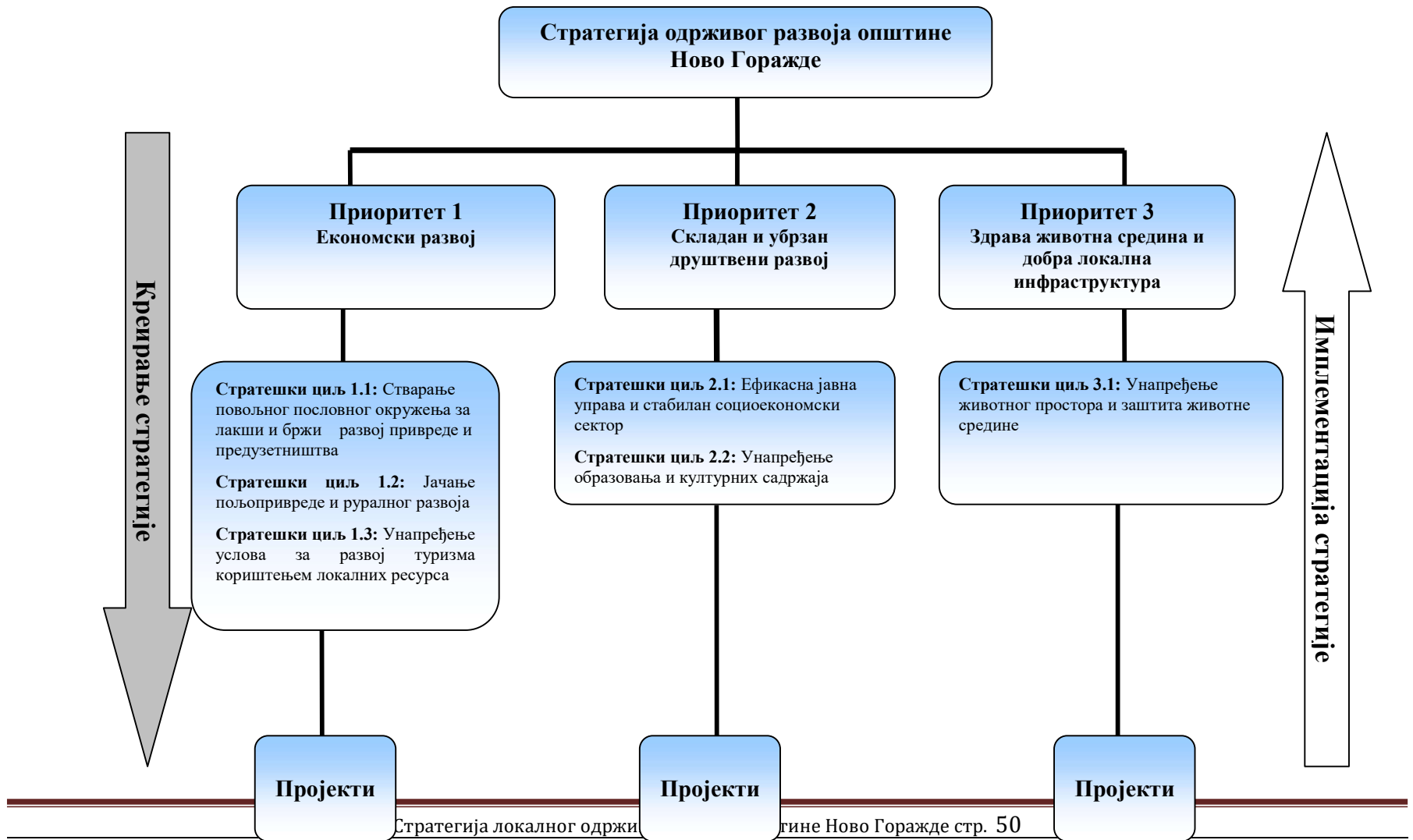
Стратешки циљ 3.1: Унапређење животног простора и заштита животне средине

Програм 3.1.1: Изградња комуналне инфраструктуре

Програм 3.2.1: Рационално коришћење природних ресурса и заштита животне средине

Програм 3.3.1: Едукација становништва у заштити животне средине

Схема 3. Графички приказ основних параметара Стратегије

7. АКЦИОНИ ПЛАН

Акциони план Стратегије приказан на овом мјесту треба да послужи као основа за израду годишњих оперативних планова с циљем реализације ове Стратегије.

Акциони план обухвата:

- 3 приоритета,
- 6 стратешких циљева,
- 16 програма, и
- 60 идентификованих пројеката³.

³ Напомене:

- Због утицаја светске економске кризе, како на глобалном, тако и на националном нивоу, нека предвиђања по питању утицаја Стратегије на релевантне индикаторе се не могу дати довољно прецизно, али се очекује да ће се одређена побољшања ипак остварити, у складу са укупном ситуацијом.
- У колони “Износ и извор финансирања”:
 - “Износ” представља процењену вредности пројеката изражену у националној валути (КМ) – права вредност пројеката ће бити прецизније одређена тек када се сваки конкретни пројекат детаљно развије.
 - “Извор финансирања” представља допринос могућих финансијера за подршку финансирању и имплементацији пројеката.
- У колонама “Пројекат“, “Партнери“, “Време реализације“, као и “Индикатори“, такође су дате оквирне вредности/називи, а прецизније ће бити одређени када се конкретни пројекти детаљно развију.

ПРИОРИТЕТ 1 : ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ**1. 1. Стратешки циљ:** Стварање повољног пословног окружења за лакши и бржи развој привреде и предузетништва**Степен важности стр. циља**
*(висок)***1. 1. 1. Назив програма: Стварање повољних услова за привлачење домаћих и страних инвеститора**

Број	Пројекат/активност	Партнери	Време (период)	Износ и извор финансирања (домаћа валута, КМ)	Индикатори	Статус пројекта
1.1.1.1.	Реализација могућности које посједују објекти и локација ДЦ Градина	Удружење предузетника, ОЗЗ Напредак, Општина	2012-2013	Инвеститори у сарадњи са партнерима 150.000,00	Површина употребљеног објекта и број запослених радника	
1.1.1.2.	Реализација пројекта „СОЧА“ – претварање подземних војних објеката у погоне за производњу гљива	Удружење предузетника, ОЗЗ Напредак, Општина	2012-2015	Инвеститори у сарадњи са партнерима 3.000.000,00	Број запослених радника и количина произведеног производа	
1.1.1.3	Подстицање додатних активности на повећању обима дрвопрерађивачких дјелатности	ОЗЗ Напредак, Удружење предузетника, Општина	2012-2015	Општина са партнерима 100.000,00	Број новоотворених предузећа у дрвопрерађивачкој дјелатности Количина прерађене дрвне сировине	
1.1.1.4	Маркетинг подручја повољног за инвестирање	Удружење предузетника, Општина	2012-2017	Будет општине 30.000,00	Број издатих публикација Број физичких локација- зона	
1. 1. 2. Назив програма : Подстицај развоја и јачања локалног предузетништва						
1.1.2.1.	Подстицање развоја производног занатства	Удружење предузетника и Општина	2012-2015	Општина, пројектне активности 150.000,00	Број регистрованих занатских радњи	

1.1.2.2.	Водич „Како инвестирати у општину Ново Горажде”	Служба за привреду и друштвене дјелатности	2012	Будет општине 2.000,00	Израђен и доступан водич	
1.1.2.3.	Формирање општинске канцеларије за развој	РАРС, Општина	2013	Будет општине 20.000,00	Формирана канцеларија, број запослених	

1. 2. Стратешки циљ: Јачање пољопривреде и руралног развоја	Степен важности стр. циља (висок)
--	--

1. 2. 1. Назив програма :Развој пољопривредне производње						
Број	Пројекат/активност	Партнери	Време (период)	Износ и извор финансирања (домаћа валута, КМ)	Индикатори	Статус пројекта
1.2.1.1.	Организовано подизање засада јагодичастог воћа	Удружење фармера, ХИП ЕКС Хладњача, пољопривредни произвођачи	2012-2017	Пољопривредни произвођачи, Кредитна средства и пројектне активности 500.000,00	Површина нових засада, Количина произведеног јагодичастог воћа	
1.2.1.2.	Плантажни засади љекобиља	Удружење фармера, ОЗЗ Напредак, Пољопривредни произвођачи	2012-2017	Пољопривредни произвођачи, Кредитна средства и пројектне активности 500.000,00	Површина нових засада, Количина произведеног љекобиља	

1.2.1.3.	Подршка подизању фарми оваца, говеда и свиња	Удружење фармера, ОЗЗ Напредак, Пољопривредни произвођачи	2012-2017	Пољопривредни произвођачи, Кредитна средства и пројектне активности 700.000,00	Број новооснованих фарми, Количина производа	
1.2.1.4	Организовање развоја пчеларства на простору општине – подизање пчелињака	Регионално удружење пчелара, Влада РС, Општина	2013-2017	Министарство пољопривреде Владе РС, буџет општине, пчелари 100.000,00	Број новоформианих матичних заједница, Количина производа	
1.2.1.4	Развој пластеничке производње	Удружење фармера, ОЗЗ Напредак, Пољопривредни произвођачи	2012-2017	Удружење фармера, ОЗЗ Напредак, Кредитна средства и пројектне активности 300.000,00	Површина подигнутих пластеника Количина произведеног поврча	
1.2.1.5	Изградња система за наводњавање	Општина, ЈКП ``Ново Горажде``	2013-2015	Кредитна средства, пројектне активности, буџет општине 500.000,00	Број прикључених корисника, Дужина изграђеног система	
1.2.1.6	Интензивни развој воћарства путем подршке набавци садног материјала и организовања откупа	Општина, Удружење фармера, ОЗЗ Напредак, ХИП ЕКС Хладњача	2012-2017	Кредитна средства, пројектне активности, буџет општине 350.000,00	Површина нових засада, Количина произведеног воћа	

1.2.1.7	Подршка пројекту изградње проточног пастрмаског рибака	Општина, Удружење фармера, ОЗЗ Напредак, Влада РС	2013-2015	Кредитна средства, пројектне активности, буџет општине 50.000,00	Изграђен рибањак, Количина произведене пастрмке	
1. 2. 2. Назив програма : Изградња и реконструкција путне мреже у руралним подручјима општине						
Број	Пројекат/активност	Партнери	Време (период)	Износ и извор финансирања (домаћа валута, КМ)	Индикатори	Статус пројекта
1.2.2.1	Изградња, реконструкција и модернизација локалног пута у МЗ Огличева	Општина, МЗ Огличева, Донатори, Влада РС, Савјет Министара БиХ	2012-2013	Партнери и пројектне активности 300.000,00	Дужина реконструисане путне комуникације,	
1.2.2.2.	Реконструкција путне комуникације Хубјери – Питино Поље	Општина, МЗ Питино Поље, Донатори, Влада РС, савјет Министара БиХ	2012-2013	Партнери и пројектне активности 250.000,00	Дужина реконструисане путне комуникације,	
1. 2. 3. Назив програма : Унапређење капацитета за прераду пољопривредних производа						
Број	Пројекат/активност	Партнери	Време (период)	Износ и извор финансирања (домаћа валута, КМ)	Индикатори	Статус пројекта
1.2.3.1.	Подршка формирању откупних станица за млијеко, поврће и воће	Удружење фармера, ОЗЗ Напредак, Пољопривредни произвођачи	2013-2017	Удружење фармера, ОЗЗ Напредак, Кредитна средства и пројектне активности 100.000,00	Број формираних откупних станица, Количина откупљеног производа	

1.2.3.2	Изградња сушаре за љековито биље	Удружење фармера, ОЗЗ Напредак	2013-2014	Кредитна средства, Пројектне активности, Буџет општине 100.000,00	Изграђена сушара, Количина прерађеног производа	
---------	----------------------------------	--------------------------------	-----------	---	---	--

1. 3. Стратешки циљ: Унапређење услова за развој туризма кориштењем локалних ресурса	Степен важности стр. циља (висок)
---	--

1.2.3.3.	Едукација и подршка у осавремењавању пољопривредне производње	Агенција за пружање стручних услуга у пољопривреди, Општинска служба за привреду	2012-2017	Буџет општине, Буџет Владе РС	Број одржаних радионица и учесника, Број активних домаћинстава које примају услуге	
----------	---	--	-----------	-------------------------------	--	--

1. 3. 1. Назив програма : Унапређење постојеће туристичке понуде и развој нове						
Број	Пројекат/активност	Партнери	Вријеме (период)	Износ и извор финансирања (домаћа валута, КМ)	Индикатори	Статус пројекта
1.3.1.1	Развој и јачање капацитета сеоског туризма	ТО Ново Горажде ТО Републике Српске Грађани	2012-2017	Пројектне активности партнера и кредитни аранжмани грађана 1.000.000,00	Број адаптираних смјештајних јединица, Број остварених посјета	

1.3.1.2	Оснивање еко кампа у Устипрачи	ТО Ново Горажде МЗ Устипрача, Општина, Потенцијални инвеститори	2013-2014	Пројектне активности партнера и кредитни аранжмани инветитора 500.000,00	Изграђен еко камп, Број посјетилаца кампа	
1.3.1.3	Развој ловног туризма као дио туристичке понуде	Ловачко удружење Маркан, ТО Ново Горажде, општина	2012-2017	Пројектне активности партнера 100.000,00	Број посјетилаца ловишта Број издатих дозвола	
1.3.1.4	Подршка спортском риболову као дио туристичке понуде	Удружење спортских риболоваца Младица, ТО Ново Горажде, Општина	2012-2017	Пројектне активности партнера 80.000,00	Број издатих дозвола	
1. 3. 2. Назив програма : Промоција туристичких ресурса						
Број	Пројекат/активност	Партнери	Вријеме (период)	Износ и извор финансирања (домаћа валута, КМ)	Индикатори	Статус пројекта
1.3.2.1.	Организовањее туристичког инфо пулта у Устипрачи	ТО Ново Горажде ТО Републике Српске	2013	Пројектне активности 30.000,00	Оформљен и у функцији инфо пулт	
1.3.2.2.	Избор и израда сувенира општине	ТО Ново Горажде Општина	2013	Пројектне активности, Буџет општине 10.000,00	Број продатих сувенира	

1.3.2.3	ЕТНО ФЕСТ	ТО Ново Горажде Општина СПКД Просвјета	2012-2017	Пројектне активности, Буџет општине 50.000,00	Број учесника	
1.3.2.4.	Израда туристичке сигнализације	ТО Ново Горажде ТО Републике Српске, Влада РС, Општина	2012-2017	Пројектне активности 100.000,00	Израђен пројекат туристичке сигнализације Проценат постављених туристичких знакова у односу на пројектом планиран	

ПРИОРИТЕТ 2 : СКЛАДАН И УБРЗАН ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ

2. 1. Стратешки циљ: Ефикасна јавна управа и стабилан социоекономски сектор

Степен важности стр. циља
(висок)

2. 1. 1. Назив програма: Ефикасна, одговорна и транспарентна општинска администрација

Број	Пројекат/активност	Партнери	Вријеме (период)	Износ и извор финансирања (домаћа валута, КМ)	Индикатори	Статус пројекта
2.1.1.1	Заокружена реформа јавне управе	Министарство управе и локалне самоуправе, грађани	2013	Буџет општине 20.000,00	Скраћење времена за издавања аката Доступност информација грађанима везаних за издавање дозвола и сагласности	
2.1.1.2	Управљање квалитетом услуга локалне управе	Општина	2012-2017	Буџет општине 15.000,00	Смањење броја процедура путем унапређења ISO стандарда	
2.1.1.3	Осавремењавање за пружање услуга јавне управе- електронска управа (трезорско пословање,...)	Општина, Министарство управе и локалне самоуправе, грађани	2013-2015	Буџет општине, Пројектне активности 100.000,00	Уведен систем у функцији	

2. 1. 2. Назив програма: Унапређење здравствене и социјалне заштите становништва

2.1.2.1.	Адаптација стамбених објеката социјално угроженим лицима	Центар за социјални рад Ново Горажде, Министарство здравља и социјалне заштите	2012-2017	Пројектне активности, Влада РС 20.000,00	Број адаптираних стамбених јединица, Број збринутих чланова породица	
----------	--	--	-----------	--	--	--

2.1.2.2	Подршка дјечи ометеној у развоју	Центар за социјални рад Ново Горажде, ХЕ на Дрини Вишеград	2012-2017	Пројектне активности 15.000,00	Број дјеце укључене у програм подршке	
2.1.2.3	Набавка огрева и намирница за кориснике социјалне заштите	Центар за социјални рад Ново Горажде, општина Ново Горажде	2012-2017	Пројектне активности, општински буџет 20.000,00	Број корисника који су остварили социјалну заштиту кроз набавку огрева и намирница	
2.1.2.4	Унапређење здравствене заштите кроз набавку савремене опреме у лабораторији	Дом здравља Ново Горажде, Министарство здравља и социјалне заштите, Општина	2012-2013	Пројектне активности 30.000,00	Услуге лабораторије које нису могле да се врше прије набавке опреме	
2.1.2.5	Унапређење здравствене заштите повратничке популације кроз отварање амбуланте у МЗ Устипрачи	Министарство за избјегла и расељена лица Владе РС, Министарство цицилних послова савјета министара БиХ	2012-2013	Пројектне активности, партнери 50.000,00	Отворена амбуланта	
2.1.2.6.	Уређење дворишта Дома здравља	Дом здравља Ново Горажде, Министарство здравља и социјалне заштите, Општина	2012-2013	Пројектне активности, партнери 30.000,00	Уређено двориште	
2. 1. 3. Већа укљученост младих у друштвени живот локалне заједнице						
2.1.3.1.	Обезбјеђење могућности за отварање омладинског центра чија би улога била окупљање, дружење, креативно дјеловање	Општина, Влада РС, Савјет министара БиХ, НВО	2012-2017	Пројектне активности, буџет општине, Влада РС	Отворен омладински центар	

	реализација неформалног образовања младих.			80.000,00		
2.1.3.2.	Подршка и организовање студијских путовања у иностранство за Младе	Општина, потенцијални пројектни партнери, НВО	2012-2017	Пројектне активности, буџет општине, 50.000,00	Број организованих путовања, Број младих на путовањима	
2.1.3.3	Организовање регионалних, националних и међународних конференција, семинара, тренинга и других скупова који промовишу интеркултуралност, разумијевање различитости и пружати активну подршку младима.	Општина, потенцијални пројектни партнери, НВО	2012-2017	Пројектне активности, буџет општине, Влада РС 20.000,00	Број организованих догађаја, Број учесника	

2.2. Стратешки циљ: Унапређење образовања и културних садржаја					Степен важности стр. циља (висок)	
2.2.1. Назив програма: Обезбјеђено квалитетно и свима доступно основно и средње образовање на подручју општине						
Број	Пројекат/активност	Партнери	Вријеме (период)	Износ и извор финансирања (домаћа валута, КМ)	Индикатори	Статус пројекта
2.2.1.1	Обезбјеђење услова и формирање матичне основне школе на подручју општине Ново Горажде	Министарство просвјете Владе РС, Општина	2012-2013	Влада РС, Буџет општине 150.000,00	Формирана самостална основна школа	

2.2.1.2	Обезбјеђење услова и формирање одговарајуће матичне средње школе са обезбјеђењем адекватног простора на подручју општине Ново Горажде	Министарство просвјете Владе РС, Општина	2013-2015	Влада РС, Буџет општине 200.000,00	Формирана самостална средња школа	
2.2.1.3	Изградња дјечијег вртића	Општина, потенцијални инвеститор	2013-2015	Пројектне активности, буџет општине	Изграђен објект, Број дјеце у вртићу	
2. 2. 2. Назив програма : Заштита, промоција и унапређење културно историјског наслеђа						
2.2.2.1.	Рестаурација и туристичка промоција културно историјског наслеђа – Самобор	ТО Ново Горажде, Завод за заштиту културно-историјских споменика, Општина	2013-2017	Пројектне активности партнера 300.000,00	Урађен приступни пут, Број посјетилаца	
2.2.2.2	Пројекат Задужбина Љубавића- Горажданска штампарија	ТО Ново Горажде, Завод за заштиту културно-историјских споменика, Општина, Библиотека Божидар Горажданин	2012-2017	Пројектне активности, Општина, Митрополија дабробосанска 300.000,00	Изграђен комплекс	
2.2.2.3	Турбе Сијерчића	Завод за заштиту културно-историјских споменика, Општина, ИЗ у БиХ	2013-2017	Пројектне активности, партнери 50.000,00	Уређен комплекс	

2. 2. 3. Назив програма: Унапређење понуде културних дешавања						
2.2.3.1.	Оснивање колоније графичара	Општина, Библиотека Божидар Горажданин	2013-2017	Пројектне активности, буџет општине 50.000,00	Успостављена колонија, Број учесника	
2.2.3.2.	Организовање изградње, рада и промоција музеја горажданске штампарије	Општина, Библиотека Божидар Горажданин	2013-2017	Пројектне активности, буџет општине 200.000,00	Изграђен музеј, Број посјетилаца	

ПРИОРИТЕТ 3 : ЗДРАВА ЖИВОТНА СРЕДИНА И ДОБРА ЛОКАЛНА ИНФРАСТРУКТУРА

3. 1. Стратешки циљ: Унапређење животног простора и заштита животне средине

Степен важности стр. циља
(висок)

3. 1. 1. Назив програма: Изградња комуналне инфраструктуре

Број	Пројекат/активност	Партнери	Вријеме (период)	Износ и извор финансирања (домаћа валута, КМ)	Индикатори	Статус пројекта
3.1.1.1	Изградња колектора и пречистача отпадних вода за подручје општина Горажде-Ново Горажде	ХЕ Вишеград, Општина Горажде, Ново Горажде, Републичке агенције за воду	2013-2017	ХЕ Вишеград, Агенције за воде, Буџети општина, пројектне активности 10.000.000,00	Изграђено постројење и колектор Количина прерађене отпадне воде	
3.1.1.2	Изградња канализационе мреже у МЗ Копачи	ЈКП Ново Горажде, Општина, Влада РС	2012-2014	Пројектне активности, Влада РС, савјет министара БиХ буџет општине	Дужина изграђене канализационе мреже Број прикључених стамбених јединица на мрежу	
3.1.1.3	Изградња санитарне регионалне депоније	Влада РС, општине горњег Подриња	2012-2017	Средства Свјетске банке, пројектне активности 15.000.000,00	Количина одложеног отпада, Количина рециклираног отпада	
3.1.1.4.	Побољшање водоснабдијевања у МЗ Копачи	ЈКП Ново Горажде, Општина	2013-2014	Средства буџета општине и ЈКП Комунално 30.000,00	Број нових прикључака Количина испоручене воде	

3. 1. 2. Назив програма : рационално коришћење природних ресурса и заштита животне средине						
3.1.2.1	Израда просторно планске документације општине	Општина, Министарство за просторно уређење, грађевинарство и екологију Владе РС	2012-2014	Влада РС, Буџет 30.000,00	Израђена и усвојена у СО просторно планска документација	
3.1.2.2.	Уређење бујичавих потока Слатина и Зидине	ЈКП Комунално, Водопривреда, Агенција за воде РС	2013-2017	Пројектне активности, Влада РС, савјет Министара БиХ, Буџет општине 400.000,00	Реализовани пројекти уређења бујичавих потока	
3.1.2.3.	Санација муљног наноса у Устипрачи	Водопривреда РС, ХЕ Вишеград	2013-2017	Пројектне активности, Водопривреда РС, ХЕ Вишеград 500.000,00	Количина извађеног муља	
3.1.2.4.	Реконструкција колектора и пречистача отпадних вода у Устипрачи	ЈКП Комунално, општина	2013-2017	Пројектне активности, Влада РС, Савјет министара БиХ, буџет општине 250.000,00	Пречистач у употреби	
3.1.2.5.	Санација дивљих депонија и деградираних површина	ЈКП Комунално, општина, Фонд за заштиту животне средине	2012-2017	Пројектне активности 150.000,00	Количина прикупљеног отпада, Површина санираних локација	
3. 1. 3. Едукација становништва у заштити животне средине						
3.1.3.1.	Еколошка секција у Основној школи „Вук Караџић“	Основна школа, НВО	2012-2017	Основна школа, општина 2.000,00	Број ђака чланова секције	

3.1.3.2.	Кампања за смањење продукције комуналног отпада и афирмација рециклаже	ЈКП Ново Горажде, општина, Основна школа, НВО	2012-2017	ЈКП са партнерима 5.000,00	Број кампања, број грађана учесника	
3.1.3.3.	Еколошки волонтерски дан	НВО, Мјесне заједнице	2012-2017	Грађани волонтери	Број волонтера	

8. Мониторинг и евалуација

Мониторинг и евалуација укључују цјеловито сагледавање испуњења планиране визије, стратешких и оперативних циљева, а огледа се кроз ефикасно кориштење ресурса, кроз остварене резултате у односу на уложена средства и кроз утицаје реализације Стратегије локалног економског развоја општине Рудо, на живот грађана. Активности мониторинга и евалуације Стратегије јасно ће се дефинисати у плану рада задуженог тијела носиоца појединих пројеката или појединаца за реализацију овог документа.

Мониторинг извјештаји се сачињавају најмање једном годишње и достављају се начелнику општине, Скупштини општине и јавности на увид и разматрање.

Стратегија је флексибилан документ који треба редовно ажурирати и прилагођавати га потребама грађана локалне заједнице. Визија се не мијења током цијелог стратешког периода, стратешки циљеви се преиспитују и по потреби ревидирају за 2-3 године, док се оперативни циљеви и пројекти преиспитују и по потреби ажурирају на годишњем нивоу. За сваку годину ради се годишњи Акциони план који мора бити у складу са обезбјеђеним средствима у општинском буџету и обезбјеђеним средствима из других извора. То омогућава управљање Стратегијом и њено прилагођавање евентуално новим друштвеним околностима.

У ту сврху, општина Ново Горажде ће, у року 6 мјесеци од усвајања Стратегије, именовати тијело које ће изградити посебан план за мониторинг и евалуацију, који ће обавезно садржати сљедеће елементе:

- Именована лица/тијело за праћење реализације пројеката (и екстерна лица)
- Временски план мониторинга
- Именована лица/тијело за евалуацију (и екстерна лица)
- Дефинисани термини за евалуацију

Именовано тијело ће радити анализу реализованих пројеката и њихових ефеката, са посебним освртом на евентуалне препреке у реализацији и давати смјернице за усклађивање акционог плана са већ урађеним.

Анекси

- АНЕКС 1: Преглед важећих стратешких докумената
- АНЕКС 2: Одлука о изради Стратегије локалног одрживог развоја
- АНЕКС 3: Рјешења о мониторингу и евалуацији
- АНЕКС 4: Индикатори

АНЕКС 1: Преглед важећих стратешких докумената

Р. бр.	Назив стратешког документа	Партнери на пројекту	Пројектована вриједност стратегије (КМ)	Извори финансирања (ЕУ фондови, ...)	Пројектовани удио општине	Спроведени мониторинг и евалуација (датуми, документи)
1.	Стратегија развоја општине Ново Горажде за период 2006 -2011 година	Економски факултет Источно Сарајево, службе скупштине општине, Центар за социјални рад	28.000	Општина Ново Горажде	100%	Извештај о ажурирању и евалуацији Стратегије
2.	Локални еколошки акциони план – ЛЕАП, 2007-2013	Регионални Еколошки Центар	-	РЕЦ, Општина Ново Горажде	Н. Д.	Нису спроведени
3.	Студија развоја пољопривреде	НГО „Крајина”Пословни инкубатор у сектору пољопривреде Бања Лука	22.000	Општина Ново Горажде	Н. Д.	Нису спроведени
4.	Студија искориштавања језера, обале и заобаља	НГО „Крајина”	25.000	Општина Ново Горажде	Н.Д.	Нису спроведени
5.	Стратегија комуникације	ОЕБС Мисија у Босни и Херцеговини	-	Општина Ново Горажде	Н. Д.	Нису спроведени

АНЕКС 2: Одлука/Рјешење о изради Стратегије одрживог развоја

АНЕКС 3: Рјешење о мониторингу и евалуацији ?

АНЕКС 4: Индикатори

Индикатор бр. 1.	ТЕМА: Животна средина – вода ИНДИКАТОР: Управљање отпадним водама у градским срединама
-------------------------	---

Управљање отпадним водама	Примарно (%)	Секундарно (%)	Без пречишћавања (%)
Република Српска/БиХ	3,5	0	96,5
Општина Ново Горажде	0	0	100

Извор:	ЈКП „Ново Горажде”
Коментари:	Општина Ново Горажде не располаже капацитетима за пречишћавање отпадних вода и у припреми су пројекти који ће ријешити овај проблем.

Индикатор бр. 2.	ТЕМА: Животна средина – Локални систем превоза ИНДИКАТОР: Јавни превоз
-------------------------	---

Јавни превоз	2008.	2009.	2010.
Број путника у локалном путничком саобраћају			
Општина Ново Горажде	23255	-	-
Извор:	Предузећа регистрована за обављање градског и путничког саобраћаја (нису укључени предузетници Републички завод за статистику РС)		
Коментари:	Ново Горажде нема организован градски путнички саобраћај након 2008. те се ови подаци не могу пратити.		

Индикатор бр. 3.	ТЕМА: Животна средина – отпад ИНДИКАТОР: Општински отпад по врсти одлагања
Дефиниција (е)	Овај индикатор помаже у анализи количине, врсте и поријекла чврстог отпада који се производи на територији општине и шаље на прераду у фабрике гдје се користи као извор енергије или за поновно искоришћавање. Индикатор, такође, помаже у изналажењу оптималног начина управљања отпадом имајући у виду трошкове и друге економске показатеље. Доље дате дефиниције су преузете из Директиве ЕУ бр. 91/156/ЦЕЕ (у даљем тексту Директива). 1. Отпад: било која материја или предмет садржан у листи категорија отпада наведених у Анексу и Директиве, коју власник одбацује,

	намјерава или мора да одбаци; 2. Општински отпад: отпад из домаћинства и сличан индустријски отпад који се класификује шифром 20 00 00 у Европској класификацији отпада ("EWЦ"); 3. Поновно искоришћавање: Свака активност која има за резултат производњу материјалних добара или енергије; 4. Третман: свака планска физичка, хемијска, биолошка или механичка модификација оригиналног дијела отпада у циљу производње енергије или материјалних добара; 5. Селекција: механички третман који се односи на одвајање одређених дијелова од укупне масе општинског отпада како би се послало на третман за поновно искоришћавање или коришћење као извор енергије; 6. Отпаци: отпад који се не може поново искористити, рециклирати или употребити као извор енергије; 7. Поново искоришћен отпад: отпад који се може поново употребити, рециклирати или искористити као извор енергије; 8. Гориво из отпада: чврсто гориво (у куглицама или плочицама) које се добија селекцијом неопасних дијелова општинског чврстог отпада у складу са институционално дефинисаним техничким карактеристикама. Индикатор треба изразити као кг/по глави становника/дан отпада. Потребне су следеће вредности: 1. Количина сакупљеног општинског отпада; 2. Број становника; 3. Количина (укупно, домаћинства и општина) прикупљеног и пренешеног отпада у постројења за селекцију отпада; 4. Количина (укупно, домаћинства и општинска) прикупљеног и пренешеног отпада на мјеста за коначно одлагање (отпаци) или до постројења за поновно искоришћавање отпада (дати податке за коришћење отпада као извора енергије и податке за поновно искоришћавање); 5. Количина отпада (укупно, домаћинства и општина) који није посебно прикупљан и пренешен у постројења за третман отпада (са подацима о отпаcima); 6. Количина отпада (укупно, домаћинства и општинска) који није посебно прикупљан и пренешен на мјеста за коначно одлагање или у постројења за поновно искоришћавање. Учесталост мјерења Годишње
--	--

Општински отпад по врсти одлагања		2008.	2009.	2010.
Депонија	т			
	%	70	70	70
Спаљен отпад	т			
	%	0	0	0
Рециклиран	т			
	%	0	0	0
Процјена отпада који завршава без икаквог управљања	т			
	%	30	30	30

Извор:	ЈКП „Ново Горажде”
Коментари:	Јавно комунално предузеће не располаже капацитетима за рециклирање општинског отпада, а процјена је да се око 30% отпада не контролише.

Индикатор бр. 4	ТЕМА: Становништво ИНДИКАТОР: Густина насељености
Дефиниција (е)	Густина насељености становништва показује колико становника општине живи на 1 км ² површине општине. Представља индикатор који се може упоредити са реперним (нпр. просечно у земљи). Укупан број становника / Укуп. површ. општине (км ²)

Густина насељености	Бр.становника	Површина	Густина (бр.становника/км ²)
Република Српска/БиХ	1 433 038	24 858	57,65
Ново Горажде	2972	123	24,16

Извор:	Процијењени број становника – добија се кроз редовну статистичку активност Републичког завода за статистику РС, Површина за РС добијена из извора : Републичка управа за геодетске и имовинско – правне послове.
Коментари:	Подаци показују да је густина становништва у Новом Горажду нешто испод половине просјека у Републици Српској.

Индикатор бр. 5	ТЕМА: Становништво ИНДИКАТОР: Становништво према старости
Дефиниција (е)	Ова категорија индикатора указује на стање економске структуре становништва у општини као претпоставке за социо-економски развој и перспективе општине у том смислу. · Удио становника млађих од 15 година у укупном становништву · Удио становника старости од 15 до 65 година у укупном становништву (радни контингент) · Удио становника старијих од 65 година у укупном становништву Рачуна се као разломак /однос поједине категорије становништва према укупном становништву x 100 На основу овог индикатора се може израчунати тзв.индекс старења који јасно одсликава потенцијал дате општине за даљи демографски развој по питању старости становништва. Индекс старења се израчунава: (становништво старије од 65 година) / (становништво млађе од 15 година) x 100

Становништво према старости		Република Српска/БиХ	Општина Ново Горажде
Укупан број становника	Број	1 166 172	2972
Становништво до 14 година	Број	180 607	430
	%	15,5	14,00
Становништво од 15 до 65 година	Број	770 369	2041
	%	66,1	69,00
Становништво преко 65 година	Број	215 196	521
	%	18,5	17,00

Извор:	Процјена из Анкете о потрошњи домаћинстава из 2007. Године, Републички завод за статистику РС
Коментари:	Структура становништва Новог Горажда је усклађена са просјечном структуром становништва Републике Српске.

Индикатор бр.6	ТЕМА: Становништво ИНДИКАТОР: Удио становника са завршеном средњом, вишом и високом школом
Дефиниција (е)	Израчунава се као три показатеља и то као однос становника са завршеном средњом, затим, вишом и високом школом и укупног броја становника. Укупно учешће у % = становништво у одређеној категорији едукованости (средње, више, високо образовање) / укупан број становника x 100.

Удио становништва са средњом, вишом и високом школом		Република Српска/БиХ	Општина Ново Горажде
Са средњом школом	бр	452 636	1240
	%	38,8	42,00
Са вишом школом	бр	42 081	55
	%	3,6	1,9
Са високом школом	бр	31 491	73
	%	2,7	2,5

Извор:	Процјена из Анкете о потрошњи домаћинства из 2007. године, Републички завод за статистику РС
Коментари:	Образовна структура становништва у Новом Горажду је у оквиру просјека у Републици Српској.

Индикатор бр.7	ТЕМА: Индикатори услова живота и благостања ИНДИКАТОР: Дужина путева у км по км²
Дефиниција (е)	Индикатор показује густину путне мреже на одређеној територији. Рачуна се као дужина путева изражена у км по км ² површине територије општине. Индикатор се не мијења често. Треба узимати податке за посљедњу расположиву годину.

Дужина путева по км ²	Дужина путева (км)	Површина (км ²)	Дужина путева по км ² (км/км ²)
Република Српска/БиХ	13 905	25.053	1,80
Општина Ново Горажде	155,25	123	1,26

Извор:	ЈП “Путеви РС” , локални органи управе (општине)
Коментари:	Општина Ново Горажде има значајно неразвијену путну мрежу у односу на просјек у Републици Српској и то због релативно мање насељености и неразвијене привреде.

Индикатор бр.8	ТЕМА: Квалитет живота ИНДИКАТОР: % домаћинстава са сигурним приступом води за пиће
Дефиниција (е)	Показује укупан број домаћинстава са сигурним приступом води – прикључени на водовод. Рачуна се као количник броја домаћинстава прикључених на водоводну мрежу према укупном броју домаћинстава x 100

Домаћинства са сигурним приступом води за пиће	Укупан број домаћинстава	Број домаћинстава прикључених на водовод	% домаћинстава са сигурним приступом води за пиће
Република Српска/БиХ	374 715	334 540 *	89,28
Општина Ново Горажде	1410	1410	100

Извор:	Процјена из Анкете о потрошњи домаћинстава из 2007. године и процјена за општински ниво донбијених од ЈКП ``Ново Горажде`` *Податак се односи на број домаћинстава која живе у стамбеним јединицама које су снабђевене текућом водом (без обзира на извор).
Коментари:	Подаци за општину Ново Горажде се односе на укупан број домаћинстава која имају водоводни прикључак (један дио је са јавне водоводне мреже док се други дио односи на приватне резервоаре и водоведе).

Индикатор бр.9	ТЕМА: Квалитет живота ИНДИКАТОР: Број становника на један објекат друштвених, културних, рекреативних активности
Дефиниција (е)	Исказује се као три показатеља и то као број становника на један објекат друштвених, културних, рекреативних активности. Израчунава се као количник укупног броја становника према објектима друштвених; затим према објектима културних и објектима рекреативних активности. Број објеката према свакој категорији одређује се као: Број друштвених објеката – домова културе и сл. објеката; Број културних објеката (биоскопа, позоришта, изложбених сала, и сл); Број рекреативних објеката (стадиона, двора, терена пливалишта, и сл.). Индикатор треба упоређивати са сличним јединицама или као репер за поређење користити регионални, национални или међународни ниво. Реперна једница упућује и даје могућност оцјене нивоа развијености.

Број становника на један објекат друштвених, културних и рекреативних активности

Укупан број становника	Бр. друш. објеката	Број становника на 1 друштв. објекат	Бр. култ. објеката	Број становника на 1 културни објекат	Бр. рекреат. објеката	Број становника на 1 рекреат. објекат
2972	1	2972	0	0	4	743

Извор:	Служба за привреду и друштвене дјелатности Општине Ново Горажде
Коментари:	Општина Ново Горажде је уложила значајна средства у ревитализацију и изградњу спортских капацитета, док заостаје у улагањима у објекте културе.

Индикатор бр.10	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Просјечна бруто зарада
Дефиниција (е)	На основу члана 105 Закона о раду, просјечна зарада запосленог лица обухвата зараду добијену за рад у редовно радно вријеме, повишицу и друге приходе (осим надокнаде за путне трошкове и вријеме утрошено на путовање у земљи и иностранству, пензијско осигурање, солидарну помоћ, јубиларне премије и помоћ у случају смрти запосленог или члана породице запосленог). Просјечна зарада запослених се рачуна када се укупан збир мјесечних зарада подијели са бројем запослених на основу евиденције о запосленима.

Просјечна бруто зарада	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Српска/БиХ	793	875	1132	1204	1199
Општина Ново Горажде	745	864	1169	1317	1211

Извор:	Мјесечно истраживање о запосленима и платама запослених (РАД-1), Републички завод за статистику РС.
Коментари:	Просјечна бруто плата представља количник укупно исплаћених бруто плата и броја запослених на које се те исплате односе. Подаци су дати у конвертибилним маркама (КМ). Општина Ново Горажде покажује тренд праћења просјека бруто зарада у Републици Српској.

Индикатор бр.11	ТЕМА: Квалитет живота ИНДИКАТОР: Учешће корисника социјалне заштите у укупном становништву (%)
Дефиниција (е)	Број корисника социјалне заштите у односу на укупан број становника. Израчунава се као количник ове двије категорије x 100. Индикатор се мијења често. Треба узимати податке за посљедњу расположиву годину и евентуално пратити динамику по годинама. Индикатор треба упоређивати са сличним јединицама или као репер за поређење користити регионални, национални или међународни ниво. Реперна једница упућује и даје могућност оцјене нивоа развијености.

Учешће корисника социјалне заштите у укупном становништву		2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Српска/БиХ	Ук.бр.становника	1443709	1439673	1437477	1435179	1433038
	Бр.корисника социјалне помоћи	292625	307313	330542	340551	358663
	% учешћа	20,27%	21,35%	22,99%	23,73%	25,03%
Ново Горажде	Ук.бр.становника	2983	2984	3095	3012	2972
	Бр.корисника социјалне помоћи	539	513	604	513	604
	% учешћа	18,07%	17,19%	19,52%	17,03%	20,32%

Извор:	Центри за социјални рад и општинска служба за социјални рад
Коментари:	Општина Ново Горажде има мање учешће корисника социјалне помоћи у односу на просјек РС што се може објаснити ефикаснијим радом Центра.

Индикатор бр.12	ТЕМА: Квалитет живота ИНДИКАТОР: Број становника на једног љекара
Дефиниција (е)	Индикатор указује на квалитет здравственог осигурања у општини. Израчунава се као количник укупног броја становника и укупног броја љекара у општини x 100. Индикатор се не мијења често. Треба узимати податке за дужи временски период ради адекватнијег поређења. Индикатор треба упоређивати са сличним јединицама или као репер за поређење користити регионални, национални или међународни ниво. Реперна једница упућује и даје могућност оцјене нивоа развијености.

Број становника на једног љекара		2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Српска/БиХ	Ук.бр.становника	1443709	1439673	1437477	1435179	1433038
	Укупан бр.љекара	-	-	-	-	-
	Бр.становника на једног љекара	-	-	-	-	-
Општина Ново Горажде	Ук.бр.становника	2983	2984	3095	3012	2972
	Укупан бр.љекара	4	3	4	4	4
	Бр.становника на једног љекара	746	995	774	753	743

Извор:	Дом здравља Ново Горажде
Коментари:	У Републичком заводу за статистику немају расположиве податке о броју љекара, али наведени подаци за Ново Гораже показују да је тај број стабилан и испуњава потребе становника општине.

Индикатор бр.13	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Површина пословног простора на 1000 становника изграђена претходне године
Дефиниција (е)	Индикатор се мери бројем м ² завршеног пословног простора на 1000 становника. Површина пословног простора на 1000 становника (м ² /1000 ст.) = Укупан број м ² завршеног пословног простора / 1000 становника. Описати тренд за посљедњих 4 - 6 година. Упоредите своје податке са националним просјеком и конкурентима. Објасните разлике у односу на национални просјек. Дајте податке и за повезане индикаторе. Опишите најважније инвеститоре (власт, пословна заједница, приватни сектор).

2010	Укупна површина (ново) изграђеног пословног простора у 2010. години м ²	Број становника	Учешће/1000 становника
Република Српска	27943	1433038	0,051
Општина Ново Горажде	0	2972	0

Извор:	Служба за урбанизам општине Ново Горажде
Коментари:	У Новом Горажду није било изградње пословних простора у 2010 години и то показује заостајање Општине у економском развоју.

Индикатор бр.14	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Број регистрованих привредних субјеката на 1000 становника
Дефиниција (е)	Привредни субјекти су облици организовања дефинисани Законом о привредним друштвима (Службени гласник Републике Српске, Јун 2009.год.) Описати тренд за последњих 6 - 10 година. Упоредите своје податке са националним просјеком и конкурентима. Прикажити структуру запослености и структуру регистрованих привредних субјеката по секторима. Дајте податке о порезима које плаћају локална предузећа. Објасните разлике у односу на национални просјек.

Број регистрованих привредних субјеката на 1.000 становника	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Српска/БиХ	18880	20453	21835	22993	24055
Учешће	13,17	14,27	15,04	16,04	16,78
Општина Ново Горажде	39	41	46	52	54
	13	13,66	15,33	17,33	18
Извор:	Регистар пословних субјеката РЗС РС				
Коментари:	Тренд привредне активности посматран кроз број новорегистрованих субјеката показује боље резултате у Новом Горажду у односу на просјек Републике Српске				

Индикатор бр.15	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Нето број нових предузећа на 1000 предузећа
Дефиниција (е)	(Број новооснованих предузећа – Број угашених предузећа) подјелен са укупним бројем предузећа. Описати тренд за посљедњих 6 - 10 година. Упоредите своје податке са националним просеком и конкурентима. Пратите тренд раста неактивних привредних субјеката. Објасните разлике у односу на национални просјек.

		2006	2007	2008	2009	2010
Република Српска	Бр. новооснованих предузећа	1335	1577	1386	1184	1116
	Бр. угашених предузећа	-	-	-	-	-
	Укупан бр. предузећа	18880	20453	21835	22993	24055
Општина Ново Горажде	Бр. новооснованих предузећа	2	3	3	6	2
	Бр. угашених предузећа	-	-	-	-	-
	Укупан бр. предузећа	39	41	46	52	54

Нето број нових предузећа на 1.000 предузећа	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Српска/БиХ	70,70	77,10	63,47	51,49	46,39
Општина Ново Горажде	5,12	7,31	6,52	11,53	3,70
Извор:	Републички завод за статистику Републике Српске, Бања Лука				
Коментари:	Број нових предузећа у Новом Горажду је нестабилан и зависи од тржишне ситуације, а број угашених пословних субјеката у Републици Српској РЗС не доставља с обзиром да се исти сматра непоузданим. С друге стране економска активност и учешће новорегистрованих привредних друштава показује изразито заостајање привреде Новог Горажда у односу на Републику Српску.				

Индикатор бр.16	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Укупна активност, стопа запослености и незапослености
Дефиниција (е)	Стопа активности представља проценат активног становништва у укупном становништву од 15 година и више. Стопа запослености представља проценат запослених лица од укупног броја становништва од 15 и више година. Стопа незапослености представља проценат незапослених лица од укупног броја активног становништва. Активност. Пописом становништва, као и у другим значајним статистикама, становништво се дијели на активно становништво, лица са сопственим приходом и издржавана лица.

	Активно становништво чине лица од 15 и више година која се баве својим занимањем, незапослена лица која су у потрази за запослењем и лица која привремено не обављају своје запослење јер су на паузи због служења војне обавезе (активна лица која се не баве својим занимањем). Занимање подразумева спровођење одређене дјелатности од које се живи. Категорија лица са сопственим примањима састоји се од лица која се не убрајају у категорију активног становништва, али имају редовне приходе за живот, као што су: пензије (старосне, инвалидске, породичне, итд.), приходи од некретнина (издавање објеката за становање, кућа, земљишта, пословних објеката, итд.), и други лични приходи (инвалиднина, социјална помоћ, алиментација, стипендије..) Изддржавана лица су сва лица без сопствених средстава за живот или са недовољним средствима за живот и издржавају их родитељи, супружници, рођаци или друге особе укључујући и правна лица. Опишите стопу активности, стопу запослености и незапослености у посљедњих 6 – 10 година. Упоредите своје податке са националним просјеком и конкурентима. Опишите структуру незапослености. Објасните разлике у односу на национални просек
--	---

Стопа активности	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Српска/БиХ	43,3	47	47	47,4	47,9
Општина Ново Горажде	24,0	25,7	25,2	24,3	24,0

Стопа запослености	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Српска/БиХ	30,9	35,1	37,3	37,2	36,6
Општина Ново Горажде	11,8	12,0	12,1	11,9	11,5

Стопа незапослености	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Република Српска/БиХ	28,5	25,2	20,5	21,4	23,6
Општина Ново Горажде	11,7	11,7	11,9	12,3	12,5

Извор:	Анкета о радној снази 2007. и процјена на нивоу општине Ново Горажде
Коментари:	Стопа привредне активности је значајно испод просјека РС, док су показатељи запослености и незапослености у оквиру просјека РС.

Индикатор бр.17	ТЕМА: Економски развој ИНДИКАТОР: Степен задужености општине
Дефиниција (е)	Задуживање је посебан облик дужничко-повјерилачког односа у коме неки субјект врши узимање средстава од других приватно-правних или јавно-правних ентитета ради финансирања или реализације одређених циљева, уз услов да се позајмљена средства, након истека одређеног временског периода, врате повериоцу уз плаћање одређеног износа камате. По правилу, држава се задужује да би у датом временском року отклонила неравнотежу која може настати између приходне и расходне стране њеног буџета, за финансирање ванредних, непредвиђених догађаја и расхода који могу настати по том основу, за улагање у инвестиције чијом реализацијом ће се створити бољи економски, али и други услови за живот и рад грађана, односно привредних субјеката, као и за улагања у друге намјене или пројекте којима ће се подстицати, односно стварати предуслови за бржи развој земље. Из ☐ пресека ☐ искустава развијених земаља, јединце локалне самоуправе могу се задуживати само за покривање капиталних јавних расхода. Поред овог вида задужења, јединицама локалне самоуправе се може дозволити и задуживање ради покривања дефицита текуће ликвидности. Степен задужености буџета јединице локалне самоуправе указује на то колико носиоци политике имају ☐ простора ☐ за узимање додатних средстава којим се могу реализовати одређени капитални пројекти који ће бити у функцији остварења стратешких или развојних циљева општине/града. Анализирајте показатеље расположиве маргине задужења у наредних пет година. Препорука је да се користе остали корелациони индикатори. У том смислу, могу се описати и анализирати показатељи који су везани за остварење или процјену остварења: ☐ процента суфицита текућег дијела буџета, ☐ процента учешћа изворних прихода у остварењу буџета, ☐ процента учешћа уступљених прихода у остварењу буџета, ☐ кретања остварења уступљених и изворних прихода по глави становника у посљедњих пет година и ☐ процента учешћа наменских прихода у буџету.

Степен задужености општине		2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
1	Остварење или процјена остварења текућих прихода буџета за посматрану буџетску годину	1.727.297,00	1.983.588,00	1.864.573,00	1.752.699,00	1.647.537,00

2.1	15 % од (1)	259.095,00	297.538,00	279.686,00	262.905,00	247.131,00
2.2	Износ главнице и камате који доспјева у посматраној години	185.049,00	224.109,00	224.109,00	224.109,00	224.109,00
2.3	Расположива средства у апсолутном износу (2.1) – (2.2)	74.046,00	73.429,00	55.577,00	38.796,00	23.022,00
2.4	Расположива средства у релативном износу - % укупних текућих прихода буџета ((2.3) / (1)) x 100	4,29	3,70	2,98	2,21	1,39
3.1	50% од (1)	863.649,00	991.794,00	932.287,00	876.349,00	823.769,00
3.2	Укупан износ неизмиреног дугорочног задужења буџета општине за капиталне инвестиционе расходе	3.769.169,00	3.545.060,00	3.320.951,00	3.096.842,00	2.872.733,00
3.3	Расположива средства у апсолутном износу (3.1) – (3.2)	-2.905.520,00	-2.553.266,00	-2.388.664,00	-2.220.493,00	-2.048.964,00
3.4	Расположива средства у релативном износу - % укупних текућих прихода буџета ((3.3) / (1)) x 100	-168,21	-128,72	-128,72	-126,69	-124,37

Извор:	Служба за финансије општине Ново Горажде
Коментари:	Дефицит буџета општине је присутан, и има релативно стабилан ниво од око 25% вриједности буџета. Од задужења један кредит је везан за курс долара, а један се веже за ЕУРИБОР па се разлике јављају због промјене наведених валутних вриједности.

Ставити на задњу страну Документа

